

**Із циклу щорічних лекцій
пам'яті Івана Огієнка**

**«СПАЛИТИСЯ В
БЕЗУПИННІМ ЖИТТЮ...»:
ПАСІОНАРНА ЕНЕРГЕТИКА
СЛОВА І ЧИНУ ЮРІЯ ЛИПИ**

*Лекцію прочитано 22 жовтня 2020 року
в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка*

УДК 821.161.2.09
ББК 83.3(4Укр)6-8
Р18

*Друкуються згідно з рішенням ученої ради Кам'янець-
Подільського національного університету
імені Івана Огієнка,
протокол за № 9 від 24 вересня 2020 року*

Рецензенти:

Наталія Мафтин, доктор філологічних наук, професор
(ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»)

Галина Насмінчук, кандидат філологічних наук, професор
(Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка)

Р18 Райбедюк Галина

«Спалитися в безупиннім життю» : пасіонарна енергетика
слова і чину Юрія Липи : відкрита лекція. Кам'янець-
Подільський : ТОВ «Друкарня “Рута”», 2020. 92 с.

УДК 821.161.2.09
ББК 83.3(4Укр)6-8

© Г. Райбедюк, 2020

Шосту щорічну лекцію на пошану першого ректора Кам'янець-Подільського вишу виголошено 22 жовтня 2020 року під час II Всеукраїнської наукової конференції «Традиції Івана Огієнка у світлі вітчизняної науки» професором Ізмаїльського державного гуманітарного університету Галиною Райбедюк. Лекцію присвячено 120-річчю від дня народження Юрія Липи. Унікальний письменник, пристрасний публіцист, один із провідних теоретиків державотворення, чільний ідеолог новітнього всеукраїнського світогляду міжвоєнного десятиліття, Юрій Липа у часи національно-визвольних змагань Словом і Чином відповів на заповіт Івана Огієнка «Служімо українському народові найперше».

На основі оновленої біографії Юрія Липи, широкого спектру найновіших досліджень сучасних науковців та власних спостережень і узагальнень вибудовано концепцію «естетики чину» Липи як стильової домінанти художньо-публіцистичної творчості і як етичного імперативу. Значну увагу приділено висвітленню духовної атмосфери та виняткових обставин формування його пасіонарної свідомості. В цьому контексті деталізовано кам'янецький рік у житті Юрія Липи (1919-1920) – студента Кам'янець-Подільського державного українського університету, редактора журналу «Наукова думка», активного співавтора газети М. Грушевського «Життя Поділля», а також виявлено й охарактеризовано рельєфний «слід» Кам'яця як епіцентру визвольних змагань у подальшій Липиній біографії (новела «Кам'янець Столичний», вірш «Кам'янець», есеї

*«Лист до літераторів», стаття «Михайло Гаврилко», підручник із фітотерапії «Ліки під ногами» тощо). Структурні мікросюжети викладу матеріалу, що презентують найяскравіші прояви пасіонарної енергетики подвижницької діяльності Юрія Липи – від пориву й чину аж до мученицької смерті – поєднуються у цілісну змістову сув'язь загальної концепції лекції, афористично сформульованої в його монументальній праці «Призначення України»: **«Все є доцільне, що служить силі українського організму».***

1900-1944

ПРИЗНАЧЕННЯ

*Коли прийшла пора і ти дозрів
У муках днів, у боротьбі з собою,
Як образ берегів в імлі, на морі, –
В одній хвилині з'явиться тобі
Твоє призначення земне і зміст.
То лиші приходить раз, але назавжди.
Не стерти образу цього тобі,
Ти не втечеш, дивись вперед – і знай:
Одно тобі зосталось тільки: жити ним,
І сповнитися ним, воно від Бога.
Як же ж не вчув призначення свого, –
Ти ще не жив, і ще не вартий вмерти.*

*Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї
(І. Франко)*

«Апостолом новітнього українства» (Л. Биковський), «голосом доби і чину» увійшов до національної історії та культури Юрій Липа (1900-1944) – «вартовий нації» (В. Яременко), Воїн-пророк, «один із «найгеніальніших митців, що їх українська земля зродила в ХХ столітті» (Л. Череватенко), «феноменальна особистість» (С. Генік), рівня тим унікальним і потужним постатям, котрі в суспільно-історичному та культурно-мистецькому житті нації «створять епоху» (Є. Маланюк). У міжвоєнну добу ХХ століття його голос зазвучав відлунням «віку активності» й «в напруженні боротьби» (Т. Салига). Саме ім'я Юрія Липи в національному поступі українського народу має особливу, енергетичну, до певної міри й стратегічну вагу, з огляду на запропоновані «оригінальне художнє візіонерство, цілісну естетичну концепцію, культурологічну, філософську й геополітичну доктрини» [50, с. 8]. Його життя і творчість явили біографію «вольового українця, справді сина нової доби, допитливого трудівника-дослідника, громадянина з ідеалом римських чеснот, біографію письменника-лицаря» [80, с. 330].

Уся творча й активна громадсько-політична діяльність Юрія Липи органічно пов'язана з розвитком ідеології націоналізму на еміграції та в Галичині, зокрема, з якісно новою концепцією незалежної України з такими її фундаменталь-

ними поняттями, як «національна велич», «дух традиції», «історичне призначення» тощо (О. Баган). Бурхливі події Національної Революції 1917-20 рр. «кардинально переіменили політичне мислення, саме світовідчуття українців. Здобута і втрачена незалежність, жорстоко-трагічна боротьба за неї, з одного боку, миттєво сформували модерну націю, пробудили величезний ентузіазм, з другого ж, продемонстрували хисткість національної ідеології в Україні, слабкість національного характеру, брак позитивних, будуючих візій і проєктів майбутнього України» [2]. Серед активних учасників формування нової ідеологічної доктрини української нації означеної доби різних політичних платформ (Ю. Вассиян, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, В. Липинський, Є. Маланюк, М. Міхновський та ін.) вивершується постать Юрія Липи. Найважливіші на ту пору проблеми державотворення обгрунтовані ним у публіцистичних виступах та художній творчості, продуктивно реалізовані в конкретній діяльності. Не все в поглядах Липи сьогодні сприймається однозначно. Проте об'єктивно позитивної оцінки заслуговує його мислинська енергія, спрямована на формування «національної виразності українця» і категоричне неприйняття «пораженських» політичних теорій, що вимагала від національних провідників, насамперед, письменників, «енергетики чину» – і як «домінанти стильової палітри» (Н. Мафтин) тексту, і як етичного імперативу.

Світоглядowo Юрій Липа сповідував ідеалістичний світогляд, елітаризм, апологетизував національну органіч-

ність, пріоритети духовних, моральних чинників. Його *sacrum* визначила єдність Слова і Чину, Нації і Бога. У своїх ідеологічних поглядах і теоретичних працях він обстоював концепцію незалежної та одностайної української раси й духовної України. Культурологічні пріоритети ним пов'язувались із джерелами окцидентального універсалізму як «синтези, програми» (Ю. Косач). В естетичному ж план він надавав перевагу «неоромантизму та новому героїзму в мистецтві» (О. Баган). Позбавлений комплексу «нижчевартості», «гордий українською культурою» (Б. Стебельський), Липа сенсом свого життя й творчості утверджував висоту й незнищенність українського духу та віру у власний шлях України, тверде переконання, що її покликання – «у відновленні духовної енергії українського народу, формування світогляду господаря власної землі» [46, с. 100].

В умовах сучасних викликів, що їх переживає наша держава, очевидно є суголосність нинішніх проблем ідеям Юрія Липи щодо «сильної України в умовах тотального тиску зусібіч» [30]. На особливий статус тут претендує його праця «Розподіл Росії» (1941). У ній Липа доводить, що «Україна є геополітично-вирішальним чинником для розвалу Російської імперії як штучного деспотичного й антинаціонального монстра міжнародної політики. Головний висновок книги: Росія доти буде тягарем і загрозою для сусідів, доки не зосередиться на розбудові власне російської нації на своїх етнічних територіях, доки не відмовиться від своєї імпер-

ської політики» [2]. Ідейний пафос загальної державницької доктрини Липи зосереджений на питаннях сутності національного ідеалу та сили волі для його здійснення, ролі «творчої одиниці» в житті нації, «сепарації від Росії» та відмови від «озирання при кожному кроці» на неї, «окциденталізації національного життя» [35]. Відтак нового відчуття й осмислення вимагають глибинні сенси його художньої, культурологічної, історіософської доктрин.

Гостро резонують сьогодні архіважливі завдання, що стоять перед Україною, котрі свого часу обґрунтував Юрій Липа у програмі державотворення як цілісній ідейно-змістовій системі Слова і Чину. Її базовою категорією – філософсько-естетичною та етичною – ним однозначно визнано націю. Ця програма стала до певної міри методологічною настановою щодо зречення хворобливого явища «пораженства» та «нижчевартості» народу, формування «нового, невгнутого українця» (Ю. Ковалів), «великої людини (leader) як конструкту раси» (у термінології Липи «раса» синонімікується з поняттям «нація». – *Г. Р.*), її «спонтанічної відмінності і одночасно національної єдності», «української духової раси» [31]. Особливої ваги у цих процесах Липа надавав діяльності письменників, національній еліті загалом. Її магістральну вісь він сформулював у головному творі свого життя – монументальній праці «Призначення України» (1938): «Збудити енергію одиниці, гармонійно сполучити з енергією цілої раси, і, що найважливіше, дати ритм постійної продуктивності цілої державної збірноти» [34, с. 176].

Як і все еміграційне покоління «трагічних оптимістів» (Д. Донцов), Липа поставив на кон національно-визвольних змагань українського народу «філософію чину» як категоричний імператив: «*Близький Чин, – / Гряде у душах, повен “бути”*» [33, с. 132]. Ця філософія, а відтак і етика буття, відповідала «характерові пасіонарія, здатного, глибоко засвоївши гіркотні уроки національної минувшини, не чекаючи ні на сприятливий час, ні на сумнівну сторонню допомогу, відповісти на суворий виклик дійсності» [20]. Як людина чину, Юрій Липа зумів поєднати візії минулого та сучасного, проектуючи їх у майбутнє. Він сформував свого роду модель «енергосфери» (О. Сінченко) національного буття, в якій слово, «просякнуте Божим осяянням і чинністю», «повертає собі світотворчу функцію» [50, с. 61]. У вірші «Призначення», що його Ю. Ковалів назвав «авторемінісценцією» есею «Призначення України», підтверджено «синхронне мислення автора в ліриці та есеїстиці. Ю. Липа актуалізував “образ берегів в імлі”, тобто України, екзистенційний вибір, “призначення і зміст” ліричного героя-пасіонарія» [21, с. 83]:

Одно тобі зосталось тільки: жити ним,

І сповнитися ним, воно від Бога.

Як же ж не вчув призначення свого, –

Ти ще не жив, і ще не вартий вмерти [38, с. 174].

Поет, прозаїк, перекладач, публіцист, літературознавець, мистецтвознавець, редактор, видавець, громадський діяч, ідеолог-націоналіст, історіософ, геополітик, лікар-практик, науковець-медик, істинний патріот, Юрій Липа дотес-

менно «знав призначення України» [36, с. 3]. Відтак усі свої здібності й зусилля він спрямовував у русло служіння національній ідеї та впродовж усього життя, за словами М. Ільницького, «був вірний цій настанові. І коли в різні періоди переважав той чи той аспект його діяльності, то це диктувалося найбільшою доцільністю» [18, с. 3]. Істотно, що в кожній із ділянок своєї пристрасної плідної праці «залишив великий слід – слід свого таланту і горіння» [3, с. 3], потужної енергетики, що характеризує пасіонарну особистість. «Невидима сила, дух дужий виявився в Ю. Липи з дитячих років і протягом всього його яскравого життя» [81, с. 11].

У пору української революції 1917-1921 рр., визвольних змагань міжвоєнного двадцятиліття 1929-1930-х рр. та часів Другої світової війни в украї несприятливому чужонаціональному та іншомовному середовищі як письменник, публіцист і політик він «до останнього віддиху всю свою творчу потугу присвятив боротьбі за відновлення української державності» [72, с. 3], сублімуючи енергетику слова і чину в єдиному ідейному націєтвірному пориві:

*Ми – саме життя, земля, буття,
Не тліємо – вієм,
Ми – істота днів,
Ми – Дія!* [38, с. 28].

Безвідносно до виду діяльності, як свідчить Марта Липа-Гуменецька (молодша донька письменника), він «постійно працював над вибудовуванням себе як особистості, Українця, і при цьому ніколи не поривалась ниточка зв'язку його

духу з духом своєї нації» [40, с. 63]. Ідея державотворення розцінювалась ним як особиста інтенція, а її реалізація – як сповнення власної життєвої місії. Тож, задекларований темою лекції поетичний імператив «*спалитися в безупиннім життю*» цілком можна вважати самоозначенням Юрія Липи. Тут рельєфно прочитуються найважливіші його пріоритети, виміри пристрасної етики буття, сформульованої в художній творчості, науково-публіцистичних виступах, листах, а також органічна для його пасіонарної сутності звитяжна готовність до чину:

*Моє серце дозріло,
Мої руки не здригнуться,
Мої очі бачать усі дороги й
призначення речей...* [38, с. 138].

Усвідомлення самоспалюючого Духу Франкового «Мойсея» Юрій Липа не просто відчував та екзистенційно переживав, а предметно доводив життям і творчістю, про що переконливо свідчать численні фактологічні джерела. «Національна ідентичність, честь нації, єдність народу, віра і мова – це той діапазон проблем, навколо яких пульсувала мисленсва енергія Юрія Липи» [80, с. 92]. Ця енергія визначала й джерело формування пасіонарної іпостасі його особистості, зокрема, соціальної і творчої активності, непереборного прагнення здійснити сповідувані ідеали, реалізувати націєтворчі імпульси в реальному житті.

Взоруючи на світ із «внутра власної раси», увібравши у свідомість «всю енергію наших мистців», прийнявши як

пошанництво невідворотність кроку до мети («світлість української державності»), Юрій Липа, за словами В. Яременка, «вирвався позачас і простір і як прапор залопотів, заговорив владно і з певністю себе. Власне, сам став прапором нації» [83, с. 22]. Свою українськоцентричність, сформовану особистісними рисами характеру, вихованням, освітою, колом спілкування, літературно-мистецьким і політичним контекстом, він культивував через слово і чин. Пристрасно плекаючи серед загалу енергетичний імпульс нації, Липа неперестанно будив її до боротьби за власну ідентичність, пропагував активний виступ українства загальному історичному русі. Своім «жертвословом» він виконав заповіт батька – Івана Липи – духовного наставника, полум'яного патріота, чільного ідеолога націоналізму, «тарасівця», котрий зумів прищепити синові органічну потребу «праці над навколишнім для майбутнього, над людьми – для людства, над народом – для нації» [81, с. 126]. Тому його постать слід сприймати й оцінювати, як слушно зауважує А. Погорелова (Шишкова. – *Г. Р.*), у ключі пасіонарності як «феномен, що сягає глибин емоційної, естетичної та духовної напруги нації» [53, с. 141].

Відомо, що імпульс пасіонарності за своєю природою має таку енергетичну силу, котра не здатна зупинити її носія навіть перед трагічними наслідками вибору. Персональна відвага його особистого чину міцніша від зумовленої інтуїтивно й незбагнено заданої долею загрози «видимої смерті». Шлях Юрія Липи, як і кожного пасіонарія україн-

ського народу, пролягав у площині національній, у якій завжди «вибір особистої смерті заради безсмертя прозріливо передбачався як історичний урок, концентрація енергетичних згустків національної пам'яті, що передаватиметься нащадкам – через самозречення окремої особистості» [69, с. 51]: «*І то не важно, що я згную, / Що люди затопчуть плоть мою...*» [38, с. 28]. Його пасіонарність, зумовлена альтруїстичною свідомістю, виключала множинність варіантів самореалізації на користь досягнення загальної мети, навіть якщо для цього доведеться офірувати життя:

*Я смертю вирізьбив: ти стань і прочитай,
Одне святе є в світі – кров людей хоробрих,
Одні живуть могили – вірних Батьківщині...* [38, с. 207].

Фундаментально незмінним для Юрія Липи завжди був націоохоронний етос, опертий на духовні та ментальні пріоритети українства, вироблені впродовж століть моральні вартості та святощі народу. Ключовим екзистенціалом у його багатогранній творчості (поетичній, прозовій, науково-публіцистичній) є осягнення минулого й сучасного України як найважливішого буттєвого феномену. Тут, вочевидь, впадає у вічі «глибинне, цілком у гайдеггерівському дусі співвіднесення» героями його творів «як мислячою сутністю себе із вічним – завжди існуючим національним буттям, основою свого існування» [16, с. 124]. На усвідомленні залежності моральної висоти людини від укорінення в «батьківщину як ґрунт» (М. Гайдеггер) базується й пристрасно гуманістична естетика письменника, переконання в тому, що «людина – це

зброя найвища, і людей мусимо дати». Його слово інтоване благовісним пафосом, провіденційним баченням майбутнього, неприйняттям і несприйняттям калічної суті трагічної реальності. Більшість віршів поета звучить як молитва за людину (націю, Україну), що нагадує євангельський текст, у якому вербалізовано гуманістичне начало буття. У праці «Призначення України» він декларує найвищі гуманістичні цінності, вершиною яких вважає «моральну справедливість». Показовою в означеному сенсі стала одна з його останніх статей «Новий гуманізм» [31, с. 325-330], у якій обгрунтовано світоглядні пріоритети автора в контексті Шевченкової ідеї «чоловіколюбства». Йому близьке Кобзареве «глибоке почуття людської гідности, органічний протест проти рабства – і суспільного, зовнішнього, і духовного, внутрішнього» [22, с. 55]. Тож, апологія гуманістичного начала, осмисленого в естетичній площині, набуває всезагального значення й для етики чину. Всі, хто спілкувався з Юрієм Липою, відзначали не лише його ерудицію, невтомну працьовитість, але й гуманність [81, с. 8]. Мабуть, не випадково, успадкувавши від батька Івана Липи суспільні та національні ідеали, обрав, як і він, найгуманнішу, найшляхетнішу професію лікаря.

Одержима праця Юрія Липи в ім'я «Великої Держави на устах», готовність втілити в життя «великий Наказ» виразно прочитуються в контексті зродженої з «однолітого національного матеріялу» (Є. Маланюк) біографії та багатогранної діяльності. Його різнобічна обдарованість вирази-

лась у здатності характерного для пасіонарія «поведінкового понаднапруження» в «абсорбуванні енергії зовнішнього середовища та перетворенні її на певний вид роботи» [9]. Про це свідчить великий за обсягом доробок письменника-публіциста-мислителя-лікаря-громадського діяча, що став воістину національним надбанням. Спадщину Липи склали 360 творів, із яких близько 150 поезій, 20 новел, історичний роман, 20 літературознавчих, 30 публіцистичних, 16 медичних праць. Про його кипучу енергію свідчить організаційна праця (редактор газети «Вісник Одеси» і журналу «Нова думка», співзасновник видавництва «Народній Стяг», засновник літературної групи «Авангард», член літературної групи «Сонцесвіт», співорганізатор літературної групи «Танк») та енергійна громадська діяльність (заступник командира Одеської «Січі», провідник української студентської корпорації «Чорноморе», співробітник Українського Економічного Бюро, очільник Українського Допомогового комітету, фундатор Українського Чорноморського Інституту) [8, с. 3]. У своїй цілісності це «такий духовний космос, такий огроми думки, що його жодною монографією, жодною дисертацією не охопиш, не вичерпаєш» [74]. Тому й досі застережливо звучать слушні зауваги Л. Биковського щодо проникливого й об'єктивного вивчення та поцінування унікальної постаті Юрія Липи, котрому вдалось не тільки зберегти, примножити в національному поступі усе «своєрідне й скірплююче» нашого минулого, але й «схопити нить майбутнього» (Ю. Косач) України: «Всяка односторонність в студіях над

творчістю Юрія Липи, всяке вихвачування поокремих подій з його життя та частин з його творів, всякі спроби підмінити ними суцільність його духовної істоти передчасні і помилкові. Вони являються вислідом незнання й нерозуміння Ю. Липи та проявом недооцінювання його. Треба передовсім пізнати Ю. Липу в цілості [...] й одночасно збагнути заповіт, що він його нам залишив» [80, с. 380].

Відповіддю на звернення до наступників відомого еміграційного дослідника української книжкової культури, бібліотекознавця, історика, геополітика, журналіста, мемуариста Л. Биковського можна вважати нинішній стан липознавства. На сьогодні в цій царині здійснено посутній крок. С. Кучеренко у статті «Липознавство як полідисциплінарний напрям дослідження», детально охарактеризувавши передумови виникнення, періоди становлення та перспективи розвитку цієї сфери сучасної гуманітаристики, виділяє чотири хвилі липознавства за часів незалежності України, пов'язані з науковим і суспільним запитом [28].

Конструктивними у вивченні феномена Юрія Липи та в поверненні українському народову його несфальшованої спадщини й чесного імені пасіонарія національної ідеї стали праці останніх трьох десятиліть таких авторитетних учених (істориків, краєзнавців, літературознавців, політологів) теренної України, як О. Баган, М. Ільницький, В. Качкан, П. Кіндратович, Ю. Ковалів, Б. Криса, М. Липа-Гуменецька, Н. Мафтин, В. Просалова, Т. Салига, І. Скрипник, Л. Череватенко. Помітний підйом липознавства стався у зв'язку з

уведенням до обігу різножанрових праць еміграційних авторів – літературознавців, культурологів, письменників (Л. Биковський, Д. Донцов, Ю. Косач, Н. Лівницька-Холодна, Є. Маланюк, М. Мухин, Л. Полтава, Б. Рубчак, У. Самчук, А. Стебельська, Б. Стебельський). Бібліографія діаспорної липіани налічує понад 200 позицій, половина з них – републікації поезії, прози, публіцистики та інших творів Липи, репресованих в 1944 р. і недоступних для прочитання і вивчення в УРСР за радянських часів. Найактивнішим і найгрунтовнішим липознавцем в українському зарубіжжі був Л. Биковський, котрий протягом 50 років системної роботи над біографією Юрія Липи присвятив йому 28 своїх великих і малих праць [25, с. 247].

Важлива сторінка липознавства представлена літературознавчим та історичним доробком одеської біографістики різних років (Т. Ананченко, С. Кучеренко, О. Кушнір, Т. Мейзерська, А. Мисечко, І. Стамбол, О. Шупта-В'язовська, О. Янчук), проникливими дослідженнями дисертаційного плану (Ю. Блажевська, С. Киричук, О. Кушнір, Н. Левицька). До слова зауважимо, що одна з перших в Україні дисертацій про поезію Юрія Липи (2008) була підготовлена на кафедрі української літератури Ізмаїльського державного гуманітарного університету Аллою Шишковою (Погорєловою) (науковий керівник – натоді завідувач кафедри Галина Райбедюк) [77].

Посутній крок на шляху реабілітації Юрія Липи означило розпочате 2005 року львівським видавництвом «Камінь» 10-томне видання його обсягового спадку. Суттєвим

доповненням до нього стали додаткові томи в 6-ти книгах, зокрема, двотомне біобібліографічне дослідження життєвого шляху й творчої спадщини, здійснене С. Кучеренко [36]. Помітний внесок у розкопування «кургану» Юрія Липи засвідчують ознайомчі, інтерпретаційні, мемуарні та меморіальні дослідження, спрямовані на виявлення нових джерел та їх наукового осмислення [1; 80; 81].

Якісний етап у справі видання, студіювання та популяризації спадщини Юрія Липи пов'язаний із заснуванням двох Благодійних фондів: Фонду імені Івана та Юрія Лип (Одеса, 1999 р.; голова правління – Галина Дольник) та Фонду «Призначення» імені Юрія Липи (2013 р., Новояворівськ; президент фонду – Галина Шипка), котрі налагодили співпрацю з видавництвами («Каменярь», «Український світ», «Червона калина») та багатьма науковими установами. Оприєвненню досягнень Юрія Липи в національній справі останніх двадцяти років прислужилися започатковані Фондом імені Івана та Юрія Лип традиційні Липівські читання, що проводяться двічі на рік, починаючи з ювілейної (до 100-річчя) Всеукраїнської конференції «Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті» (Одеса, 2000). Із часом коло учасників розширюється, сама ж конференція щоразу відбувається в різних містах, із якими пов'язана біографія Івана та Юрія Лип, і завершується виданням збірника матеріалів. Історик І. Стамбол з-посеред них виокремлює, за його словами, «дещо багатшу біографічними розвідками» конференцію, проведenu в Кам'янець-Подільському (2010 р.) [66,

с. 319.] Доповіді, виголошені на цих (П'ятих) читаннях, увійшли до фахового видання «Наукові праці Кам'янець-Подільського університету» [50], що, власне, можна розцінювати як реальний крок на шляху становлення академічного липознавства. Усебічне вивчення феномена Юрія Липи триває. Найновіші липознавчі матеріали, з якими можна сьогодні ознайомитись, вміщені у збірнику матеріалів десятих Липівських читань 2020 року [8].

У названих і багатьох інших джерелах висвітлено різні аспекти життя і творчості Юрія Липи. З огляду на заявлену тему висвітлюємо лише один із них, зокрема, націєохоронний етос, стрижневу вісь якого визначив духовний моноліт нації. При цьому акцентуємо увагу, передовсім, на обставини, в яких формувалось світосприйняття Липи, виявляємо спонуки увиразнення чіткої визначеності його національної свідомості, ідеологічних переконань і політичних поглядів, історіософських та естетичних пріоритетів, узгодженості національного ества з реальною діяльністю.

Гадаємо, що саме найяскравіші спалахи пристрасного слова та чину Липи-пасіонарія розкривають достеменно виконану ним «девізу», заповідану наставниками-учителями: «...йти за віком / І бути цілим чоловіком!» (М. Вороний). Тож, цілком резонним видається розгляд і оцінка його наснаженого пасіонарною енергетикою життєтексту як «пристрасної молитви людини, яка усвідомила, побачила своє призначення і готова виконати його» [48, с. 99]. Відтак у своїх спостереженнях і розмислах про пасіонарність особис-

тості Юрія Липи, опираючись на вагомі досягнення сучасного липознавства, маємо намір представити його як пристрасну, вольову й цілеспрямовану особистість із доволі чіткою життєвою програмою пасіонарія національної ідеї, залучивши репрезентативні біографічні факти, фрагменти творів (публіцистичних і художніх), знакові рецепції в критиці зарубіжжя й теренної України. У зв'язку з тим, що дотепер у біографії письменника є чимало неточностей, суперечливих і дискусійних фактів, епізодів, коментарів тощо, значну вагу приділяємо документальним свідченням про нього, оскільки за своєю природою, вичленовані з різноманітного мемуарного матеріалу, вони розширюють уявлення про особу митця, «фіксують малознані факти з біографії, доповнюють їх окремими штрихами, незначними деталями, що вможливило їх цілісне прочитання» [60, с. 63]. З цією метою виокремлюємо й подаємо засвідчені біографічним і художнім матеріалом найяскравіші прояви пасіонарної енергетики слова і чину Юрія Липи, акцентуючи увагу на кількох важливих, на наш погляд, аспектах: 1) потужна активність у багатьох площинах життєдіяльності (етика чину); 2) національно-охоронний зміст «естетики чину»; 3) усвідомлене посланництво й жертвність на шляху до високої мети.

Юрію Липі «судилося жити в епоху небувалу, величну і страшну. Вона його надихнула, вона його викшталтувала як людину, як митця і громадського діяча. І вона його вбила, пократівському замордувала» [31, с. 347]. Б. Криса лаконічно й вичерпно окреслила формулу Липиноного життя як людини-

пасіонарія: «Подвижницька праця виповнює короткий людський вік, а замикає його мученицька смерть» [23, с. 393]. Сповідуючи філософію, за якою сенс присутності людини на землі полягає у виконанні своєї найважливішої місії, Юрій Липа узяв «на свої плечі призначений йому Хрест і поніс через ціле життя довжиною в 44 роки до своєї Голгофи. Він знав, що Господь чує його Слово – Молитву. І молитва за свій народ вселяла в нього силу духу, мужність і приреченість» [76, с. 14]. У четвертому вірші циклу «Три брати», що має промовисту назву «Присяга», в унісон Франковому «Мойсею» він декларативно, проте доволі щиро заявив про готовність озватися на поклик «Божого провидіння», про вірність вищому служінню в духовній еволюції свого народу й усього людства:

*Спалитися в безупиннім
Життю, що в іскрах пливе,
В неопалимій купині,
Що родить вічно нове* [38, с. 274].

**

Історія України від самих початків зародження нації наскрізь пройнята пасіонарністю. Носіями внутрішньої енергії народу як особливим імпульсом життя в усі періоди ставала національна еліта, здобувши це звання своїми визначними подвигами, знаковими відкриттями і високими досягненнями, особистими жертвами в ім'я інтересів і потреб нації. Найбільшою мірою пасіонарна енергія національної

ідеї в українському просторі виявилась у життєдіяльності творчих особистостей, насамперед, письменників. Історично склалося так, що кожен український митець слова – від співця Митуси й до письменника сучасної постмодерної доби – змушений постійно перебувати «на барикадах» боротьби – за мову, за культуру, за саму Україну. Література поневоленої нації на кожному історичному етапі розвитку була передусім «цитаделлю духа», духовною зброєю, знаменом, що гуртувало до змагу за право утвердитись на власній землі, стихією, що акумулювала й водночас живила націєкреативні й державотворчі устремління, формувала сакральне поле національної ідентичності» [45, с. 5]. Це й зумовило вживання на понятійному рівні словосполучення «українська пасіонарність».

Саме ж поняття «пасіонарність» у нинішньому гуманітарному просторі, в багатьох публікаціях ЗМІ використовується у найрізноманітніших контекстах. Варто зазначити, що його чіткої диференціації на сьогодні немає; вона відсутня навіть у Великому тлумачному словнику сучасної української мови. Відтак кожен автор сприймає його по-своєму, вкладаючи в нього власний підтекст. Водночас спостерігається смислова вісь «пасіонарності», що передбачає характеристику непереборного бажання людини здійснити свої ідеали. Тому якісною особливістю пасіонарія вважають посилене тяжіння до дії. «Пасіонарність (від лат. слова *passio* – «пристрасть», «пристрасність» – характерологічна домінанта, нездоланне внутрішнє прагнення (свідоме або, частіше,

неусвідомлене) до діяльності, спрямованої на здійснення певної мети» [6, с. 33]. Відомо, що термін «пасіонарність» упровадив до наукового обігу Л. Гумільов, котрий вкладав у нього сформовані специфікою свідомості інтегративні характеристики особистості, які визначають її поведінковий комплекс, насамперед, високу активність, «відданість ідеї, меті, самопожертву, подолання опору середовища, високу енергію реалізації задуму, руйнування/творення» [6, с. 11]. Пасіонарність передбачає виняткову здатність до надпотужних виплесків суспільної енергії, до народження й реалізації креативних яскравих ідей, рідкісну спроможність втілювати в життя масштабні проєкти і творчий потенціал – власний і всезагальний. Пасіонарність зазвичай – це «позитивна риса як людини, так і суспільства загалом, але лише тоді, коли вона спрямована на досягнення шляхетних, мирних ідей» [55]. Відтак існує й пасіонарність зі знаком мінус.

Здебільшого пасіонарність проявляється у людини як нездоланий потяг до діяльності в ім'я суспільно значущої мети, заради досягнення якої нерідко доводиться офірувати життям. Її носієм (виразником) може ставати окрема людина, котрій під силу абсорбувати доленосну енергетику всього народу, здійснювати у суспільстві функції його лідера, ватажка, пророка, провісника, вождя, здатного до конструктивних дій. У науковій літературі наявна узагальнена характеристика поведінкового комплексу пасіонарної особистості. Йдеться про такі її властивості: висока пошукова активність (В. Ротенберг), вігросність (активність) (М. Кар-

пенко), пристрасність, почуття виняткової сили, стійкості і тривалості, котрі знаходять вираження у спрямованості помислів і сил на єдину мету (Б. Мещеряков), страждання, пристрасть (М. Коваленко). Іманентною властивістю пасіонарія є «жертвна надмірна активність» [17, с. 116]. У сучасному психологічному дискурсі в поліструктурному феномені пасіонарності найуживанішим є його трактування з позицій прояву волі особистості, її підвищеного енергетичного потенціалу, особистісної активності, спрямованої не на себе, а на досягнення зовнішніх – громадських, наукових та інших – цілей [14, с. 23-27]. Показниками прояву пасіонарності є вміння донести та надихнути інших чіткістю формулювання, оригінальністю та суб'єктивною значимістю ідеї; вміння знайти свій шлях, засоби і методи втілення, здатність до спонтанності, завзятість, незалежність особистих цінностей, синергічність тощо. Пасіонарність відіграє вирішальну роль у реалізації індивідом соціально значущої дії, суттєво впливає на стиль його поведінки [17].

Безумовно, з роками саме поняття «пасіонарність» трансформувалось у його різні модуси філософії, психології, естетики, етики тощо. Проте в кожному разі фундаментально незмінними були й залишаються смислові виміри пасіонарності, що передбачають одержиму відданість людини інтересам інших, значущість духовної енергії її носіїв для сучасників і майбутнього поступу суспільства. Тож, пасіонарними народу іменуються, насамперед, безкомпромісні й одержимі особистості, «здатні на величний вчинок, ризик життям задля

втілення високих ідеалів» [42, с. 189]. Переважно це ті постаті, котрі ставлять національні інтереси понад власне життя, «законом» етики буття свідомо обирають вігросність, громадянським кредо – вольові імперативи та продуктивність і багатогранність діяльності, безпосередню причетність до пекучої проблематики національного буття в його найкритичніші моменти. Імпульс пасіонарності буває настільки сильним, що його носії (пасіонарії) не можуть передбачити наслідків своїх вчинків. Це дуже важлива обставина, вона вказує на те, що пасіонарність – атрибут не свідомості, а підсвідомості. Серед осіб, у яких пасіонарна напруга перевищує інстинкт самозбереження, називають письменників, громадських діячів, науковців – загалом усіх ініціативних людей, котрі відіграють особливу роль у суспільно-політичних, культуротворчих процесах, відчутно впливають на формування, розвиток і збереження національної свідомості, національної ідентичності народу. Зазвичай носієм і акумулятором цієї пасіонарної енергії народу є національна еліта – «аристократія, каста кращих “синів вітчизни”, що здобули це звання своїми подвигами, прагненнями, тяжкою працею, відкриттями і досягненнями, особистими жертвами в ім’я інтересів і потреб нації» [55].

Біографія Юрія Липи явила класичний взірець втілення пасіонарної свідомості особистості, оскільки такий тип людини вимагає містичного посланництва, інтуїтивно передбачуваного та незбагнено заданого долею («*Я вірю в великий Наказ...*»), безкорисливого служіння своєму наро-

дові («Мій знак – то поміч Батьківщині...»), персональної відваги, усвідомленої жертовності («Усе відкинуть. Слухати лиш волі...»), одержимої готовності вмерти на шляху до мети («Там, де сталася смерть, – там станем...»). Наведені самоозначення поета свідчать, що в його творчому та громадянському «Я» маємо особистість із яскравими властивостями пасіонарія, котрий своїм життєвим кредо обрав триєдине завдання: «оповісти, запалити і придатися» («Сіра, жовта і червона»). Силою таланту й діяльної любові до України він намагався «придатися» цілям своєї нації в ту складну пору, коли імперські кола Москви, Берліна та Варшави «топили у крові визвольну боротьбу українського народу [...] за свою власну свободу і свободу інших народів, нещадно нищили зародки української державности» [1, с. 187].

*О, віку активності, будь еси привітан
Тисячами розбуджених людських воль!..
(Юрій Липа цикл «Суворість»)*

Пасіонарна особистість Юрія Липи, пристрасно вольова й безкомпромісна, виводить на історико-національний тип українського інтелігента, доля якого є сутнісно його власною, а реальна екзистенція, автентичність передається через заряджені національною енергетикою Слово і Чин. Він володів надприродною здатністю зосереджуватись на «самозреченості, на вмінні приборкувати особисті пристрасі в

ім'я Великої Національної ідеї як на передумові державного існування українського народу» [72, с. 5]. Його постава, «від пориву до самого чину» (О. Теліга) явила потужне джерело скерованої до самої суті національного Космо-Психо-Логосу (Г. Гачев) громадянської снаги, засадничою буттєвою домінантою якого в усій історичній тягlostі завше був і залишається абсолют свободи, незалежності, відданість національній справі.

Узявши за життєвий і творчий пріоритет імператив Каменяра вростати «якомога глибше і міцніше в свій рідний національний ґрунт» (Р. Гром'як), Юрій Липа не зраджував йому до останнього подиху й у всіх площинах своєї енергійно «виїмкової» (Б. Стебельський) праці виявляв непереборне внутрішнє прагнення до активної діяльності задля досягнення мети, розкриття неординарних можливостей свого різнобічного таланту. В усіх сферах його кипучої діяльності, насаженої пристрасною пасіонарною енергетикою, мало сенс завперш те, що спрямовувалось у русло державницької ідеї, визначало громадяноцентричне й державоцентричне відчуття і знання України, формувало реальну програму суспільно-культурного поступу народу-творця. У творчому та громадянському «Я» Юрія Липи маємо особистість, котра, подібно до таких одержимих пасіонаріїв, як Тарас Шевченко, Іван Франко, Іван Огієнко, Олена Теліга, Олег Ольжич, Василь Стус, «привідкриває не лише індивідуальну національну присутність, власне чи чуже Я-буття українця, а й колективне Ми-буття народу (загальнонаціональне тут-буття)» [16, с. 238]:

*Там, де слово криваве «Слава!»,
Нерухомим табором станем,
У польоті затримані станем,
Щоб сповнитись – вами!
Жаден крик не пропав в порожнечі,
Жаден зойк – Україно... [38, с. 204].*

Про пасіонарну особистість зазвичай говорять, що її життя подібне до вогню, а готовність згоріти в його полум'ї на шляху до високої мети визначає сенс усієї діяльності. В Юрія Липи «цей вогонь пламенів яскраво. Життєва активність – найхарактерніша його риса, бо тільки вчинки звеличують і красять життя» [81, с. 11]. У біографії пасіонарія завжди «Слово є Чин і Чин є Слово» [43, с. 227]. І цей морально-етичний та естетичний імператив Юрія Липи, зумовлена енергією високої ідеї, сильною пристрастю й почуттям виняткової сили та стійкості, спрямованістю помислів і сил на єдину мету, від самого початку постав у житті й творчості в органічній сполученості з долею України, її народу, із драмою національної історії. «Кожен повинен працювати для України так, як вміє найкраще» – в цьому імперативі Юрія Липи закладено його неприйняття пасивності нації, котра в його баченні «складається із щоденних виявів активності і мовчазності» [32].

Це була буттєва програма дієвого «святого патріотизму» (Н. Зборовська) українського пасіонарія, озброєного «духом великої ідеї» (Є. Маланюк), реалізація якої збувалася многотрудним шляхом Франкового «каменярства» («...*Хто спить – той служить тьмі, / Хто в поході – звитяжить він...*»).

В історико-філософській поемі «Сон про ярмарок» Липа формулює такий національно-екзистенціальний тип свідомості чину, котрий є запорукою духовної єдності всього народу:

Каже кров: – З'єднаю!

Каже любов: – Пробачу!

Каже віра: – Веду! [38, с. 56].

Незважаючи на драматичні колізії життя, необлаштований побут, відсутність умов праці, Юрій Липа завжди виривався з хаосу буття, окрилений вірою у «великий Наказ» і «непереможности порив». В «апокаліпсі хижих літ» (Є. Маланюк) віталістичні імпульси його національного Я-буття/Ми-буття жилились Шевченковим «вогненным словом», що «пламенем взялось», «блискучою іскрою Прометей» Лесі Українки, «вогнем в одежі слова» Івана Франка. Субстанцію «естетики чину» визначив Вогонь як духовна іпостась і як наскрізний образ творчості, символ пасіонарної енергії слова і поетичний код «огненого» чину:

Несемо з собою вогонь і сталь,

І велику, велику надію,

Що все втягнемо в себе, зумієм –

І зустрічні вітри,

І ворожу даль,

І призначення перст! [38, с. 200].

У руслі сталої фольклорно-літературної традиції громадянського звучання часто вживані у творчості образи вогненного спектру пов'язуються поетом із активною правдобо-

чістю народу, з ідеєю духовного воскресіння нації, з прометеївськими мріями про високе. Симптоматичним у цьому сенсі є зачинний цикл збірки «Суворість», перший вірш якої починається рядками: *«Націє, народжена з огня, / Націє, великая, молись...»*. Відомий французький філософ Г. Башляр з життям зпов'язував те, що «змінюється повільно», а усе швидкозмінне вважав вогнем. Бо ж саме «вогонь є наджиттям» [4].

Подібним образним окресленням можна представити надпотужну діяльність постать Юрія Липи як пасіонарія, адже ця грань особистості передбачає якісні зміни і самої людини, й середовища, на яке вона впливає. Так, перебуваючи в еміграції, з метою консолідації розпорошених українських сил, Юрій Липа задумує друкувати ідейно-політичний часопис «Вогонь», навколо якого гуртується коло однодумців. За матеріалами історичних джерел, цензура в Кракові заборонила його публікацію, тому «Вогонь» друкувався нелегально на звичайній машинці в циклостилі. Більшість Липиних статей 1940-1941 рр. були опубліковані в цьому часописі («Нова Європа», «Нова Україна», «Підсовітський українець говорить», «Розмова з росіянином», «Розмова з молодим істориком»). Вочевидь, саме група «Вогню» «стала ядром майбутнього Українського чорноморського інституту (УЧІ), а напрацьований нею матеріал увійшов потім до збірників інституту» [65, с. 101].

Психологи стверджують, що ступінь активності (чину) пасіонарної особистості як поведінкового феномену «частково може спадкуватися, частково залежить від виховання, від

впливу оточення та обставин» [55]. Одеські роки Юрія Липи – тому яскраве свідчення. Який відбиток на формування національної свідомості майбутнього Липи-державника справило його доодеське дитинство, достеменно невідомо. Принаймні детальних матеріалів щодо цього ми не знаходили, за окремими винятками (скажімо, стаття С. Кучеренко «Про полтавський період біографії Юрія Липи, його батька і матері», в якій здебільшого подається історія родоводу письменника). Саму ж одеську біографію Юрія Липи висвітлено доволі детально, до того ж у багатьох джерелах. Відомо, що юнак зростав у висококультурній інтелігентній родині під опікою українського патріота-пасіонарія Івана Липи та приємної матері Марії – вчительки народної школи, філолога, авторки неопублікованої граматики української мови, сестри генерала армії УНР В. Шепеля. Одеський історик Ігор Стамбол у монографії «Іван Львович Липа в українському національному русі: лікар, письменник, тарасівець» (Київ; Одеса, 2017) на основі достовірних фактів подає інформацію про життя Юрія в родині Лип після всиновлення 8 квітня 1910 року. (Тут варто принаймні пунктирно зробити кілька уточнень щодо переважної більшості дотеперішніх біографічних довідок Юрія Липи, в яких місцем його народження названо Одесу. Згідно з документами, Георгій Андрійович Герашенко (Юрій Липа) народився 22 квітня 1900 року в містечку Старі Санжари Старосанжарської волості Полтавського повіту Полтавської губернії в родині священника Хорольського повіту села Дем'янівка Андрія Андрійовича Герашенка та його

законної дружини Єлизавети Іванівни Геращенко. 25 квітня 1900 року дід новонародженого, священник Іоанн Буддовський, здійснив таїнство хрещення в старосанжарівському Успенському соборі в присутності хрещених батьків – лікаря Івана Львовича Липи і дружини священника Григорія Прихожого Євлампії Іванівни. 10 лютого 1910 року Г. А. Геращенко був усиновлений родиною Лип із присвоєнням прізвища та по батькові усиновника (нинішні джерела свідчать, що батьком Юрія був таки Іван Липа, в якого з матір'ю майбутнього письменника були близькі стосунки). У новій родині хлопчика стали називати Юрко-Юрчик-Юрась [65, с. 64]. У попередній родині Юрію заборонялося вживання української мови, що дуже турбувало подружжя Лип. Вони зацікавили його до читання літератури, подарувавши близько сімдесяти українськомовних книжок. За словами Марії Липи, він їх активно читав, «наче ковтав». Уже в 11-річному віці в нього проявилися здібності до бібліотечної справи: подаровані книжки він вніс до каталогу власної «книгарні» і навіть видавав товаришам у користування. Батьківські зацікавлення художньою літературою та самостійницькими ідеями поступово передавалися синові [64, с. 65]. Батьки дбали про ґрунтовну освіту Юрія. У 1918 році він закінчує 4-ту одеську гімназію та вступає на юридичний факультет Новоросійського університету, навчання в якому перервали драматичні події і в Україні, й у його особистому житті.

Час гарячої юності Юрія збігається «з часом бурхливого закипання української стихії в Одесі» [38, с. 38]. Його пасіо-

нарна енергія, що виллється згодом у «естетику чину», о цій порі великою мірою формувалась під впливом батька – одного із засновників першої української таємної антицарської організації «Братерство тарасівців», що основним завданням ставила боротьбу за самостійну Україну. Серед «тарасівців» – близького оточення Івана Липи – були переважно ті відомі письменники (Борис Грінченко, Володимир Самійленко, Микола Вороний, Михайло Коцюбинський та ін.), котрі своїми художніми творами й громадською поставою формували духовний профіль нації – вільнолюбний і правдоборчий. Мешкаючи тривалий час в Одесі (1902-1919 рр.), Іван Липа, попри основну професійну медичну практику, провадив активну громадську, просвітницьку й видавничу роботу в царині реалізації національної ідеї. Редагований ним альманах «Багаття» оприлюднював на своїх шпальтах твори Бориса Грінченка, Панаса Мирного, Ольги Кобилянської, Миколи Вороного та ін. В оселі Лип на Ближніх Млинах в Одесі часто гостювали громадські діячі та відомі письменники, з-посеред яких Іван Франко, Гнат Хоткевич, Олександр Олесь. Разом із М. Вороним, Іван Липа організовує видавничий гурток «Одеська літературна спілка», створює «Український клуб і нове товариство «Українська хата», бере активну участь у виданні в Одесі літературно-мистецьких журналів «Основа» і «Степ», тижневика «Українське слово», серйозно береться до творчої праці, друкує свої поезії, байки, притчі, оповідання в багатьох виданнях Наддніпрянської України, Галичини, зокрема, в редагованому Іваном Франком «Літературно-науковому віснику».

Іван Липа відомий своєю активною участю у «Великому Відродженні» часів української революції та громадянської війни. Він – один із засновників одеської «Просвіти», член НТШ, ради новоствореного «Одеського Українського клубу», товариства «Українська хата». В період Центральної Ради – член Керівничого Комітету та комісар міста, один із авторів проєкту першої Конституції УНР. За часів Гетьманату та Директорії посідав місце лікарського інспектора Одеси [26, с. 253]. Цей, далєбі неповний перелік зробленого Іваном Липою, мало величезний вплив на сина, адже вся діяльність батька та його однодумців вибудовувалась на проголошеному «тарасівцями» принципі, що в перспективі структурує концепцію державотворення та геополітики Юрія Липи: «Святая святих для Тарасівців це була самостійна Україна. Іншої України ніхто з Тарасівців собі не уявляв» [81, с. 123]. Іван Огієнко у своїх спогадах про Івана Липу писав про його «святий вогонь», котрий у майбутньому створить «найрозкішнішу легенду» України й обов'язково, запаливши «живі українські душі» заявить про «наш державний здвиг» (журнал «Наша культура», 1937 р.) [52].

Пасіонарна енергетика Івана Липи стала визначальною щодо активності сина на перших порах його національного самоусвідомлення, діяльнісної позиції на теренах українського поступу. Так, спільно з батьком у 1917 році вони створюють українське видавництво «Народній Стяг», що за півтора року здійснило 20 видань (5 із них належали молодшому Липі), редагує щоденну газету «Вісник Одеси». Напри-

кінці 1917 року Юрій вступає до лав організованої полковником І. Луценком та підполковником В. Змієнком Гайдамацької дивізії у її перший пластунський курінь. Він бере участь у вуличних боях проти більшовиків. Стає заступником командира Одеської «Січі», створеної із членів Союзу української молоді. Займається організацією першої студентської сотні, яка допомагала військам Директорії здобути Одесу [26, с. 256].

Під враженням національно-визвольних подій молодий автор робить пробу пера в публіцистиці, виливаючи на папері жагуче прагнення передати свої думки й переживання, відтворити той оптимістичний настрій, що проймав його душевний світ. Рвійно-емоційною зарядженістю наснажений перший вірш початківця, покладений на ноти, що має вельми промовисту й символічну назву – «Побідний марш» («Дарма од нас світло ховали») [82]. Захоплений діяльністю СБУ, він пише однойменну статтю «Союз визволення України» (1917). Особливий психологічний стан пережив хлопець, слухаючи розповіді прибулих до Одеси січовиків, й пильно вдивляючись у стяг, на одному боці якого вигранював святий лик Богоматері, а на другому – портрет Мазепи. Історія українського гетьмана невдовзі ляже в основу брошури «Гетьман Іван Мазепа» (1917). Інтерес до «січової» теми, що вже само по собі свідчить про настрої Юрія, відгукнувся у невеличкому есеї «Носіть свої відзнаки» (1917) та в ширшій розвідці «Січ» (1917) про історію скаутського руху в Європі й виникнення січового руху в Галичині та Російській

Україні. Тут уже чітко окреслюється національний профіль Юрія, котрий писав про прагнення бачити своїх побратимів-«січовиків» «свідомими загартованими українцями, які оборонятимуть права люду».

Враження про революційну Одесу 1917-1918 рр. та особисту участь у цих подіях Юрій Липа відрефлексує в есеїстиці (статті: «З-над моря» (1919), «Галичани над морем» (1936)) та художніх творах (новели: «Петька Клино, нальотчик» (1928), «Моренко» (1937), «Гринів» (1937)). З особливим пієтетом згадуватиме він ім'я старшого десятника УСС Трифона Яніва, котрий, повернувшись із російського полону, навчав юних одеських «січовиків»: «Перед нами був справжній усусус! Побожно повторювали його кожний вираз...» (стаття «Галичани над морем»).

Наступний, кам'янецький період (початок червня 1919 р. – початок липня 1920 р.), незважаючи на невеликий часовий проміжок, став для Юрія Липи у багатьох сенсах визначальним. На сьогодні існують різні версії прибуття обох Лип до звільненого від більшовиків подільського міста, котре на ту пору було столицею УНР. Апелюємо до найновіших праць істориків-липознавців (С. Кучеренко, О. Кушнір, І. Стамбол та ін.), що «наразі невідомо, де і коли знайшли один одного батько і син, але у Вінниці, куди прибув евакуйований з Києва уряд УНР, старший і молодший Липи вже були разом» [65, с. 70]. Тут вони стали «свідками і учасниками багатьох місцевих подій, залишилися в місті під час встановлення польської влади, дочекалися

повернення українського уряду і виїхали назавжди з Кам'яця перед черговим захопленням міста більшовиками на початку липня 1920 р.» [27].

Кам'янецький рік біографії Юрія Липи, як і все його життя загалом, незважаючи на несприятливі обставини (загострення внутрішньополітичної боротьби всередині державницької еліти, до якої був безпосередньо причетний Іван Липа, польська військова цензура), не ставали на заваді енергійного пориву Юрія до максимального вивершення в різних ділянках життєдіяльності. 31 жовтня 1919 року він стає «умовно дійсним студентом» (за відсутності оригіналу атестата про повну середню освіту) Кам'янець-Подільського державного українського університету (КПДУУ). О. Завальнюк зауважує, що «на жаль, відомостей про якість навчальної праці Ю. І. Липи не збереглося. Власне, як і про його участь у дуже пістрявому громадсько-політичному житті кам'янецького студентства». Водночас, – зазначає науковець-історик [у 2002-2012 рр. – ректор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – *Г. Р.*], – «навчання Липи-молодшого в КПДУУ не лише збагатило його історичний, суспільно-політичний і культурологічний світогляд, а й відкрило простір для дальшого розвитку літературних, редакторських і організаторських якостей, що стане цінним у майбутньому служінні українській справі» [12, с. 5].

І. Набитович, характеризуючи п'ятирічне перебування М. Драй-Хмари в Кам'янці, зауважує, що, окрім буттєвого простору, викладацької та наукової діяльності, в нього

залишилися «особливі палімпсести його людських почувань, творчої праці, екзистенція мистецького світу» [49, с. 7]. «Печатя» Кам'янець відчував на собі і Юрій Липа. Він органічно відчував із цим подільським містом спорідненість, адже на ту пору воно стало «епіцентром визвольних змагань. Тут вирувало життя» [62, с. 14].

На формування літературної постави Липи, опанування ним глибинами мовного багатства не могло не вплинути слухання лекцій з української мови фундатора і ректора університету (1918-1921 рр.), близького друга-однодумця Івана Липи, професора Івана Огієнка з його твердою настановою: «Служімо українському народові найперше» [51, с. 103]. У формуванні націєцентричності Липи-студента мали відбиток і лекції з українського письменства, що їх читав приватдоцент Микола Плевако – літературознавець, освітній і громадський діяч, ініціатор створення в КПДУУ «Бібліографічного семінару», активний член комісії із складання бібліографічного словника діячів Поділля [8, с. 103]. Завдяки І. Огієнку «університет сконцентрував значні національні сили. Власне, й поза університетом Кам'янець на той час зібрав, здавалося чи не все, що було в Україні талановитого, мислячого й відданого національній ідеї» [62, с. 18].

Ретельно засвоюючи освітні глибини, Юрій виявляв особливу енергійність у видавничій сфері, маючи за плечима багатий одеський досвід. Він, зокрема, редагує перший і другий випуски студентського журналу «Нова думка»; водночас, стає і його співавтором. Так, на сторінках журналу були

вміщені його різножанрові твори, зокрема, вірш «Три кондори», прозовий переклад з книги П. Верлена «Спогади вдівця», поетичний переклад австрійського поета і публіциста А. Грюна «На березі», есей «Замітка про кубізм», допис «Про форму» (міркування щодо значення зовнішніх відзнак для української студентської громади). У третьому числі, підготовленому советофілом В. Поліщуком, у результаті словесних і фізичних сутичок [82], Юрій таки домогся включення статті «Нещасний спадкоємець» під псевдонімом В. Воїн, як нам видається, вельми важливої для розуміння еволюції світогляду студента Липи, формування його «естетики чину». У цій статті він «продовжив одеську тему студентських корпорацій, назвавши студентство «лицарським орденом», по моралі і духовній праці якого пізнається дух нації» [65, с. 71]. За виявленими Е. Соловей фактами, в журналі «Нова думка» два свої вірші надрукував майбутній поет, на ту пору студент, Володимир Свідзінський [62, с. 15].

За свідченням одеського біографа-літературознавця О. Янчука, Юрій Липа о цій порі активно співпрацює з газетою М. Грушевського «Життя Поділля» та щоденною газетою «Українське слово». В одному з чисел «Українського слова» (1919. 02. 08. Ч. 7). було опубліковано перший поетичний переклад Липи з вірша Гофмана фон Фалерслебена «Уніформа». Рельєфно проходить крізь кам'янецькі публікації одеська тема. Журнал «Життя Поділля» у трьох випусках друкує емоційно-пристасні роздуми й міркування молодого автора про Одесу, яка впродовж десяти років стала

його духовною оазою, в дописі-репортажі «З-над моря: враження з Одеси» (1919. 08. 03. Ч. 66; 09. 03. Ч. 67; 14. 03. Ч. 71). Кам'янецьке видання «Наше життя» оприлюднило фрагмент спогадів Липи під назвою «Чорноморський кіш» (1920. Липень. Ч. 1), але вже після того, як доля знову «вирядила» його у нові незвідані світи.

Кам'янець залишив у свідомості Юрія Липи доволі глибокий слід. У різні роки він повертався до цих спогадів, проектуючи ті чи ті події свого життя або ж творчі асоціації на подільські реалії. Так, ставлячи перед українським письменством насущні завдання, перебуваючи вже в еміграції, Липа неодноразово апелював до кам'янецького періоду. Скажімо, у програмовому есеї «Лист до літераторів» (1929) він пише про важливість почутих у минулому на «площі в Кам'янці – столиці Дев'ятнадцятого» слова промови «Для слави, для чести» і мелодію «Вже воскресла», що для нього стала «гимном Чести і Державности», «глом, на котрому творить український письменник» [31].

У контексті мови про національну свідомість Липи-паціонарія неможливо оминати важливого, як нам видається, епізоду його творчості – статті «Михайло Гаврилко» (1942). В основу тексту покладено реальний факт. У серпні 1919 року в Кам'янці, до Івана Липи-урядовця підійшов вояк у «старому усусувівському мундирі» й випалив почуті Юрієм слова, котрі закарбувались на причілках його пам'яті й неодноразово виникали як наказ до чину. Під звуки «оркестру Гаєвського», що лунали довкруг, святково виповнюючи

простір, незнайомиць пристрасно говорив про «негайну потребу зміни сучасного календаря на більш національний, зв'язаний з нашим прастарим минулим». А звали вояка Михайло Гаврилко, біографія якого для письменника стала свого роду символом чину борця за соборність України (Михайло Гаврилко – український громадський і військовий діяч, художник, скульптор, учасник визвольних змагань, хорунжий армії УНР, повстанський ватажок, страчений чекістами у 1921 році).

Роль революційного Кам'янця в Липипії біографії засвідчує ще одна важлива її деталь – остаточний вибір професії його життя. У передмові до підручника з фітотерапії «Ліки під ногами» (1943) він згадує оточений більшовиками та поляками Кам'янець, коли на його очах «гинули від пошестей і хвороб найкращі люди», й однозначно вирішує стати лікарем («По Кам'янці пішов я на медицину»).

Кам'янецькі враження знайшли своє художнє вирішення у творчій практиці Юрія Липи. Примітною в цьому ракурсі є новела «Кам'янець столичний», надрукована у львівському видавництві «Народній стяг» 1936 року у збірці «Нотатник 2». У жанровому плані вона може бути потрактована як автобіографічний текст-рефлексія. Сюжет твору побудований на реаліях урядової столиці УНР, що перебуває у «передсмертних кліщатах» (в більшовицькому оточенні). Типаж новели представлений різними групами інтелігенції, котра постає перед вибором у «момент істини». Освічені й впливові, вони мали б «уособлювати міць української дер-

жави, натомість уособлюють її безпорадність» [33, с. 151]. Риси пасивності, збайдужіння, страху перед загрозою життя втілено в образі Масника – «філолога-слов'язознавця». У пік небезпеки, коли необхідно було взяти зброю до рук і стати до бою, він калічно скигнів, б'ючись в істеричних конвульсіях: «Я проклинаю вас усіх, – зірвався з місця і заревів Масник, – проклинаю той час, коли я мусив покинути такі захисні музеї, бібліотеки, архіви, мої праці [...]. Зненавиджу всіх українців, – кидався з кутка в куток, – за їх завзяття, за їх ненависть до компромісу, за мовчазну непримиримість. Я проклинаю...» [33, с. 153]. Зрікаючись своїх ідеалів, заради яких опинився в «Кам'янці столичному», «учений філолог», по суті, переживає моральну смерть, знецінюючи місію інтелігента-провідника.

Антиподом Масника виступає в новелі молодий учений-іхтіолог Парфан. На фронт його покликала високе призначення (автобіографічні алюзії письменника очевидні) – покинути наукові заняття й підтримувати дух вояків. Ставши на фронті армійським «культосвітником», він розкриває бійцям справжнє «призначення України», а за потреби бере до рук зброю. Хворий фізично, виснажений недугою, Парфан «щойно, по двох тижнях відчитів і шістьох тижнях тифу, повернувся з просвітньої праці у війську». Як християнський подвижник, він не зупиняється перед небезпекою бою. Несхитний у своїх переконання і вірі, урочисто звертається до підупалих духом бійців: «Так, ми всі тут згинемо із зброєю в руках [...] Бо ми мусимо загинути...» [33, с. 153].

Письменник не зображує масових воєнних дій, батальних сцен. Сюжет розмонтований на окремі розізнані в імпресіоністичному стилі композиційні фрагменти. Десь на задньому плані видніється колона юнаків зі «старшинської школи», що відбили Кам'янець від більшовиків. На початку твору вони ще живі й оптимістично марширують «по чотири в ряд, однаково вбрані в ясно-зелені уніформи». А потім, після звияжного порятунку Кам'янця – «на платформі – тіла тих юнаків». Парфан також до них належний. Але він має своє призначення. Його зброя – Слово, його боротьба – Дух. Для нього, як і для автора новели, ціна власного життя за рахунок зречення ідеалів страшніша від фізичної смерті. Він – не «масник», він – український інтелігент, який доостанку готовий стояти звияжно за «Кам'янець Столичний», разом із юнаками у «темно-синіх з білими обводами кашкетах» ладен загинути «найсолідшою смертю – смертю за отчизну, що дає зміст». «Душогубство і Націгубство» для нього, як і для самого автора, «рівновеликі начала» [48, с. 105].

Як видно, Кам'янець постає в рефлексіях Юрія Липи в багатьох ракурсах. Через об'єктивні історичні реалії йому довелося покинути це подільське місто в липні 1920 року й податися на еміграцію – спершу до польського Тарнова (1919-1922), в якому зосередився український уряд в екзилі, згодом – до Познані (1922-1928), де студіював медицину в тамтешньому університеті, далі – до Варшави (1929-1943), що сформувала його новітній всеукраїнський світогляд. Липа любив Кам'янець. Він створив його ліричний «образ», у

якому вчуваються теплі спомини і оживають «обриси фортець». Вірш з однойменною назвою, що вперше був надрукований у Літературно-науковому віснику (1926, т. 91, кн. 12), увійшов до збірки «Суворість» (1931):

Цей лучник спить. Упав до долу лук.

Фортеці обрис думає в тривозі:

Чи ж лучника розбудять ще погрози,

Пожари сел і гарб турецьких стук?

А він заснув. І він давно вже спить

Під Смотрича сліпого голос змінний.

Сплять ящірки на мурах. День дзвенить,

Сміються в місті діти, і цвітуть ясмину [38, с. 154].

Подальше еміграційне життя Юрія Липи, як і не так давно досліджений та уточнений останній яворівський рік (1943-1944), сьогодні детально описані істориками, краєзнавцями, біографами, літературознавцями. І фактично кожен із авторів, попри виявлення та характеристику тих чи тих аспектів полум'яної біографії Липи, справедливо акцентує увагу на одержимій праці, освяченій високою ідеєю діяльної любові до України, наснаженою високим національним Духом.

Характеризуючи пасіонарну енергетику чину як домінанту стильової палітри Є. Маланюка, Н. Мафтин зазначає, що в розумінні лідера «пражан» чин – «це не тільки героїка, а й праця над собою, обов'язок «образ Божий багном не осквернити», завжди усвідомлювати себе Людиною вольовою» [44, с. 33]. З біографічних джерел Юрія Липи відомо,

що у «ставанні собою», сквородинівському «пізнанні себе» (за В. Стусом – «самособоюнаповненні») він виявляв особливу цілеспрямованість і дивовижну працьовитість, професійно «цікавився історією, соціологією, археологією, антропологією, та як лікар і поет, психологією і філософією. Ці широкі гуманістичні студії скоро зійшли багатим урожаєм на творчій полі талановитого Липи [...]. Талант поета давав Липі відчуття того, що для ума темне, давав йому силу інтуїції. Вивчення широкого матеріалу різних наук озброювало його знання, що допомагало відчуте інтуїцією, визначувати і утривалювати науковими категоріями фактів...» [25].

Липа дивував сучасників неймовірною (аж до самоспалення) активністю в багатьох сферах. Як згадував Б. Стебельський (друг-однодумець, художник, мистецтвознавець, редактор і засновник багатьох еміграційних видань, прихильник ОУН, ідеолог українського націоналізму), Липа в одній із приватних розмов пояснював свій вибір таким метафоризованим аргументом: «Не люблю їздити лиш одним конем. Коли перший втомлений і починає спотикатися, пересідаю на іншого, нового, і відчуваю нову силу, нові творчі крила» [81, с. 10].

Про високу працездатність Юрія Липи, його впливовість на оточуючих згадують чи не усі сучасники. Так, Н. Ливицька-Холодна у спогадах «Юрій Липа, якого я знала» пише, що він «не марнував часу [...], був справді надзвичайно працьовитий. Кожному творові передували довші студії. Коли він писав «Козаки в Московії», вивчав мову та звичаї

того часу. Його помешкання було повне книжок про життя та побут своїх героїв [...]. Живучи в Варшаві, провадячи свою лікарську практику, він видавав свої твори та тихо, без зайвого гуку, впливав на духовність великої частини української молоді...» [1, с. 30; с. 32]. Н. Юрчинська-Попович ділиться своїми споминами про сприйняття Липиною книги «Призначення України» тодішньої молоддю: «Ми всі, члени української громади у Варшаві, познайомившись з тим надзвичайним, фундаментальним твором, були вражені й захоплені ним. Задавали собі питання: яким чином автор спромігся знайти стільки часу, простудіювати масу літератури з різних галузей знань і написати цю синтетичну працю? Подиву гідний був жорсткий режим, в якому жив і працював доктор Липа. Сам він говорив, що на літературну діяльність йому залишається кілька годин ночі» [1, с. 49].

Юрія Липу пам'ятають як активного пропагандиста української справи в еміграції, який для цієї мети використовував кожен придатну можливість. Так, перебуваючи в тарновських інтернованих таборах вояків армій УНР та УГА, він працює репортером у відділі преси і пропаганди Уряду УНР на вигнанні, ініціює утворення літературного об'єднання «Сонцесвіт», на сторінках якого виступає з поезією «Князь полонений». Навчаючись у Познанському університеті, згуртовує навколо себе студентство, засновує братство «Чорноморе», стає одним із його ідейних керівників. Братчики називали себе коммілітонами, носили шапки-мазепинки,

віталися словами: «Честь, Україна, товариськість!». Своєрідною заповіддю братчикам-корпорантам є вірш Юрія Липи «Коммілітонові чорноморцеві» [38, с. 41].

О цій порі Юрій Липа активізує літературну та громадсько-політичну діяльність, зближується з групою «Митуса» (літоб'єднання січових стрільців), починає співпрацювати з націоналістичними органами української еміраційної преси (часописи «Студентський вісник» та «Державницька нація»), друкується на шпальтах «Літературно-наукового вісника» (ЛНВ), що оприлюднив більшу частину віршів поета. Слід відзначити, – підкреслює О. Янчук, – що на той час особа Ю. Липи була широко званою не лише в студентських колах. За свої творчі таланти, політичну далекоглядність і розсудливість, а також державницькі переконання він користувався неабияким авторитетом серед українських емігрантських кіл» [81, с. 158].

Варшавський період життя Юрія Липи за результативною діяльністю порівнюють із «вистояним десятиліттями вином» (В. Мороз). Тут він відкриває власну медичну практику, стає організатором і натхненником літературної групи «Танк» (відгалуження від «празької» школи). «Танк» сповідував боротьбу з масовізмом у культурі, декларував культ героїзму, шляхетності та енергії, маніфестував ідею державності та радикальної сепарації від російської літератури. Варшавський період ознаменувався вельми продуктивною літературною працею. На ці роки припадає написання кращої частини творчої спадщини письменника: збірки «Суворість» (Прага, 1931),

«Вірую» (Львів, 1938), історичний роман «Козаки в Московії» (Варшава, 1934), тритомне видання новел «Нотатник» (Львів, 1936-1937). У Варшаві виходить фундаментальна праця «Бій за українську літературу» (1935), зміст якої склали 18 статей («Розмова з наукою», «Боротьба з Янголом», «Селянський Король», «Розмова з минулим» та ін.). Тут маємо статті про творчість письменників, авторські оцінки української літератури від найдавніших часів, теоретичні міркування про літературу, визначення вартості того чи того твору в європейському контексті. Однією з центральних проблем у цілісній концепції книги є осмислення ролі літератури у формуванні національної свідомості.

На особливий резонанс в еміграційних колах здобулися історіософські твори Липи другої половини 1930-х років, якими він «обезсмертив своє ім'я у пантеоні найвизначніших теоретиків української державності [81, с.164]. З-посеред найвизначніших однозначно визнають його «всеукраїнську трилогію»: «Призначення України» (Львів, 1938), «Чорноморська доктрина» (Варшава, 1940), «Розподіл Росії» (Варшава, 1941). У першій книзі автор характеризує суспільно-політичні та культурно-мистецькі тенденції в Україні в історичній ретроспективі та реальній перспективі. Основні акценти він проставляє на питаннях розбудови державності. Майбутнє української держави, її зовнішньої політики в чорноморському геополітичному просторі, лідерство у європейському співтоваристві – головні змістові домінанти «Чорноморської доктрини». Ідейна вісь третьої книги проля-

гає у площині проблеми відмежування України від великодержавної Росії. «Книгою життя» Липи вважають першу книгу його «геополітичної трилогії». Її головною метою було пробудження в українців гордості та історичного розмаху. Відтак вона «сповнена мегаломанії, міфологізації та особливої емоційної патетики, що іноді дає підставу говорити про “романтичну фантазійність” Ю. Липи. І все ж таки треба відзначити, що книга містить масу точних спостережень, тверезих історичних і геополітичних розрахунків, вартісні оцінки та проекти. Ю. Липа виконав своє завдання: його твір став одним із найбільш надихаючих для українців» [2].

У варшавський період особливо проявляється прагнення Липи повсякчас скеровувати енергетику свого слова на акумулювання чину. Звідси його намагання скріплювати важливість своїх ідей і поглядів конкретною діяльністю. Наведемо одну з фактографічних інформацій, що її подає у власному липознавчому доробку Петро Кіндратович, який присвятив свою подвижницьку працю (1928-1996) висвітленню мало відомих сторінок письменника (його зусиллями були підготовлені й передані директорові видавництва «Каменярь» Дмитрові Сапізі матеріали, що лягли в основу меморіального збірника «Апостол новітнього українства» [8, с. 70]): «По кількох роках праці асистентом при Варшавському університеті, отримавши стипендію [...] на поглиблення знань при Лондонському університеті, Юрій Липа виїжджає до Англії [...]. Невдовзі за рішучу політичну антипольську позицію Юрій Липа наказом польської амбасади раптово був висла-

ний з Англії. Він, принісши в жертву стипендію для студій, дозволив собі на літературно-політичному зібранні, влаштованому польською амбасадю в Лондоні, різко виступити проти польської ідеї великодержавності та шовіністичної політики щодо українців Польщі. Цей виступ був схвально сприйнятий присутніми на зібранні представниками інших держав, але вороже – польською стороною. Повернувшись до Варшави, Юрій Липа постійно інформував англійські журналістські й політичні кола про стан українських справ» [1, с. 191]. Разом із професорами І. Шовгенівим, В. Садовським та Л. Биковським, він бере активну участь у створенні науково-дослідної установи (Український Чорноморський Інститут, 1940 р.) з проблем прогнозування розвитку усіх сфер життя України після здобуття незалежності. У планах фундаторів було перенесення інституту до Одеси й надання йому офіційного статусу наукових досліджень в галузі геополітики. (На жаль, ці животрепетні плани не збулись через обставини).

Багато енергії віддавав Липа виголошенню публічних лекцій перед українською громадою, часто виступав перед студентами. І завжди, як згадує Марія Ясеницька (колишня краківська студентка), на усіх зустрічах і дискусіях «кидав добре зерно в рідну криницю освіти», захоплював «широотою поглядів та вмінням бачити майбуття» [1, с. 55].

Останній, яворівський період життя Юрія Липи, був не менш насичений, ніж еміграційний. Він сумлінно провадить активну медичну практику, таємно лікуючи поранених вояків сотні УПА. Як лікар, віддавав медицині свій день. Як

митець – працював і творив уночі. Відпочивав поміж ніччю і днем» [81, с. 8]. Липа о цій порі бере участь у літературному житті Львова, розпочинає нову для себе пошукову краєзнавчу роботу, виступає в організованому Українським освітнім товариством Народному домі з лекціями для молоді про національно-визвольні змагання на Великій Україні. Остання лекція була прочитана ним незадовго до його трагічної загибелі [82].

Пасіонарні імпульси життєствердження наснажували Юрія Липу новими ідеями та пошуками шляхів їх реалізації. Він неодноразово переконував і себе самого, й усіх довкруг, що важкі умови під час історичних бур неспроможні зупинити справжньої творчості («Сучасність і культура»). Сьогодні очевидно, що його художня спадщина та науково-публіцистичний доробок «...розвивають національну свідомість, утверджують у читачів національну гідність, вселяють віру і впевненість, що українська проблема мусить бути вирішена» [1, с. 101]. Адже Липа належав «до генерації тих, девізом яких було: «Здобудеш Українську державу або загинеш у боротьбі за неї». Тих, для кого слова були скріплені їхніми вчинками» [81, с. 14].

Все є доцільне, що служить силі українського організму
(Юрій Липа «Призначення України»)

Злободенною темою письменника-пасіонарія завжди була й залишається Україна, її історія, мова, культура, її

минуле, сучасне та прийдешнє. Відтак синонімом пасіонарності беззастережно можна вважати патріотизм, до того ж із означенням «дієвий», реалізований в умовах утривавленого екзистенційного переживання перманентної межової ситуації «ночі бездержавності» (Є. Маланюк). Тому в усі часи «українського безчасся» (І. Дзюба) національно свідомі митці слова перебирали на себе важливі ідеологічні функції щодо реалізації державницької політичної програми та націєтворчих завдань, котрі можна сформулювати лаконічним імперативом Юрія Липи: «Виховуймо і творім Державність!» («Лист до «літераторів»). Бо ж, якщо європейські філософи та письменники вирішували екзистенційні проблеми буття особистості (нації, людства) в умовах «дегуманізації суспільства через нівелюючий вплив техногенної цивілізації», то українським мислителям і митцям повсякчас необхідно вирішувати «проблему існування (виживання) нації в умовах денационалізуючої окупації рідної землі – проблему національного буття і небуття» [15, с. 95]. Так, у часопросторі буття нації літературна традиція стимулювала появу політично активного, мислячого героя і художнього твору, й власного життєтексту письменника. Модус же національної боротьби переносився у царину естетики. «Філософія чину» визначала «стильову парадигму активного романтизму» й породжувала жанри «випробувань характеру» (Н. Мафтин), а «сміливість жити і вмирати» (Д. Донцов), що «опромінювала долю самого митця, стала домінантою персонажів» [46, с. 100]. Символічною в цьому сенсі є назва книги

Юрія Липи «Бій за українську літературу». Її упорядник Л. Череватенко з цього приводу слушно зауважував, що без жодного перебільшення це завжди «битва – не тільки за українську літературу, а й за український народ, за його право жити на світі» [31, с. 338].

Почуття патріотизму й відповідальності митця – нероздільні субстанції, свого роду *sacrum* у долі українського письменника, якому в драматичних колізіях національної історії повсякчас судилося однаковою мірою плекати енергію художнього слова і дух великого чину. Згадати б для прикладу наснажену пасіонарною енергетикою позицію В. Стуса з його статті «Дещо з думок наших попередників. Про національне питання на Україні та про його сьогоднішнє буття»: «Митець потрібен своєму народові та й усьому світові тільки тоді, коли він сучасний, коли його творчість іде по самому нерву життя, коли вона зливається з криком його нації» [67, с. 381]. Ці рядки поета-в'язня більшовицьких таборів яскраво ілюструють концептуальну тезу І. Огієнка про те, що «кожний письменник у своїх творах мусить конче плекати ідею всенациональної одности» [51, с. 53].

Воістину справедливі слова Є. Маланюка – «Як в нації нема вождя, тоді вожді її поети» – щодо впливу на суспільство і соціальну архіважливість художнього слова в історичному поступі українського народу афористично окреслюють «естетику чину» покоління національної еліти міжвоєнної пори ХХ століття, в якій особливий акцент об'єктивно зосереджувався на «імперативі активності життєвої й літера-

турної правди, на відповідності текстотворення й життєтворення» [44, с. 34]. Саме таким письменником був Юрій Липа – митець неспокойних буднів і великого чину, для якого особистим життєвим сенсом завжди поставало «почування свого зв'язку і відповідальності перед расою, киплючи в нім» («Провідництво письменника»). Тому осмислення ролі митця у формуванні свідомості нації можна вважати структуротвірним концептом слова/чину Юрія Липи, а його світоглядні орієнтири – близькими до «основоположних принципів націоналізму», які, за словами О. Багана, «роблять цю ідеологію суттєво правою, традиціоналістською» [50, с. 8].

Відомо, що національна еліта доби визвольних змагань, зокрема, західноукраїнське та еміграційне письменство, як зауважує Т. Салига, й справді «несли на собі “печать” донцовського ідеологічного впливу» [80, с. 12]. Його «доктрина державницької літератури та сформована вісниківцями концепція «естетики чину» визначили пошуки «“grand styl’ю”, великого стилю, що втілює би у слові пасіонарну енергетику українства, наснажив словом “ідею високого, краси, вищої від мізерного плотського існування”, стилю, що творив би священне поле національної реконквісти, зводив міцні підмурівки держави слова» [44, с. 32]. Гострі дискусії щодо теорії про «змагання різних середовищ в літературі» доби Юрія Липи загалом і його «ідейного конфлікту з Д. Донцовим – це окрема тема, що активно обговорюється сучасними дослідниками. Не претендуючи на вичерпність вузлових проблеми цього протистояння (ідеологічне/осо-

бистісне), що вплинуло на ідеологічні та естетичні пріоритети Липи, усе ж зауважуємо, що його аж ніяк не варто співвідносити з «епохальним розламом у вісниківстві» чи, за словами Г. Сварник, «генералізувати» до «розмірів протистояння ідеології чи поглядів» [80, с. 213-228].

Ю. Липа, як і Д. Донцов, відводив вагому роль у житті нації її провідникам-пасіонаріям, акцентував увагу на організації ними «захисту рідної землі, піднесення слави народу, створення сильної всередині і зовні влади, прагнення до незалежності [...]». Ідеал цієї верстви – сильна влада, свідомо своєї мети, насамперед готова дбати про утримання спільноти» [10, с. 21]. Вельми прийнятним для Липи був і донцовський знак високої місії «державницької літератури» був для нього абсолютно прийнятним. Сенс індивідуальної волі та пасіонарної енергії чину, як ідейного осереддя «державницької літератури», визначали не тільки формулу націєтвірної домінанти його творчості, але й смисл усього життя. У «Листі до літераторів» він називає першою і найбільшою заповіддю сучасної йому української літератури «марш державності»: «До стягу Благочестивої Віри поривала українська література свій край, потім до стягу Визволення Принижених, тепер палаючий стяг Державності розвиває над українцями їх література» [31, с. 320].

У літературному віданні героя (автогероя) і художньої прози, й поезії Юрія Липи – «уславлення національно-визвольних змагань як сили, що оновлює, визволяє з рабства, сталить і гартує національний характер» [44, с. 32], виявляє

готовність до вигнання й смерті в непереборному прагненні самоспалюючої боротьби за державність і волю України. Він глибоко усвідомлював, що наснажене пасіонарною енергетикою слово, в якому закодовано вихід українства з духовних кайданів, перебуває далеко поза межами літератури. Концептуальна роль слова в розбудові теорії державності, його енергетичної здатності формувати «українську духовну расу» обґрунтовано ним в есеї «Провідництво письменства»: «Література може утримувати єдність і енергію раси так само, як і інші шляхи її духової організації» [31, с. 320].

Увага до національної сутності літератури, що активізувалась в еміграції міжвоєнної доби, була сподіваною і закономірною з огляду на суспільно-політичну ситуацію, в якій слову відводилась вирішальна місія національного самозбереження та самоозначення українського духовного буття. Заповітною метою Липи-пасіонарія була Україна соборна і Україна духовна. Своєю продуктивною та багатогранною творчістю він репрезентував канон національної літератури того гатунку, котра, за словами В. Державина, «формує націю духово, тривало позначаючись на її ментальності» [7, с. 599]. Про це свідчать уже згадувані вище його найважливіші публіцистичні («Призначення України» (1938), «Чорноморська доктрина» (1940), «Розподіл Росії» (1941), літературознавчі (зб. «Бій за українську літературу») праці та вагомий художній доробок (поетичні збірки: «Світлість» (1925), «Суворість» (1931), «Вірую» (1938); тритомник новел «Нотатник» (1936-1937); історичний роман «Козаки в Московії» (1930-1931).

У наведених творах, що становлять лише дециму спадщини Юрія Липи, наскрізно проходить смислова вісь «естетики чину» як звитяги в умовах загрози національному буттю, сугерована пасіонарною енергетикою І. Франка. Її ідейне ядро, що передбачає діяльнісну позицію особистості на теренах збереження й розбудовування національного простору, розкрито у відомому «Одвертому листі до галицької української молодіжи»: *«Мій руський патріотизм – то не сентимент, не національна гордість, то тяжке ярмо, покладене долею на мої плечі. Я можу здригатися, можу тихо проклинати долю, що поклала мені на плечі це ярмо, але скинути його не можу, іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням. І якщо щось полегшує мені нести це ярмо, так це те, що бачу руський народ, який, хоч гноблений, затемнюваний і деморалізований довгі віки, який хоч і сьогодні бідний, недолугий і безпорадний, а все-таки поволі підноситься, відчуває в щораз ширших масах жадобу світла, правди та справедливості і до них шукає шляхів. Отже, варто працювати для цього народу, і ніяка праця не піде на марне»* [71, с. 31].

Пошуки «присутності» життєпереможного Духу Каменяра-Мойсея, його пасіонарної енергетики в біографії і творчості Юрія Липи не випадкові. З «духа печаттю» І. Франка письменник ішов у «мандрівку століть» із самого дитинства – починаючи з благословення метра української літератури юного початківця на продовження літературних спроб [1, с. 84], прочитаних у надісланому зі Львова журналі «Дзві-

нок» Франкових творів (казок, оповідань, повістей) і до наукових та публіцистичних праць, що концептуально вплинули на його ідеологічну чинність. С. Кучеренко наводить півтора десятки звернень до життєвого шляху і творчої спадщини І. Франка в літературознавчих і публіцистичних працях Липи, в яких він апологетизує постать свого кумира як володаря великого Чину – «рушія українського відродження» [24, с. 23]. В особі І. Франка його особливо захоплювало «каменярство», воля й чин, оте усвідомлення жертвовності й місія духовного служіння народу, що визначило змістові виміри пасіонарності й самого Липи. У статті «CAMPUS MARTIUS» (зб. «Бій за українську літературу») він писав: «Серце кожного українця заб'ється сильніше при вимовлянню його [Франка. – Г. Р.] імені, того, чия творчість духовна і життя були символом відпорності української раси і відповідальності за її духовну культуру. Сила цієї відпорності й відповідальності була така велика, що тільки з найглибшого джерела могла зродитися, з надмірної любови, з любови до тої раси [...] До самої смерти, навіть у тих хвиликах, коли страшна хвороба опускала його, він вірно, простодушно служив своїй расі» [39, с. 94]. «Все є доцільне, що служить силі українського організму» – ці слова з основної праці Юрія Липи «Призначення України» є свого роду відповіддю на етичний імператив І. Франка, що підставово визначила сутність пасіонарності як важливої особливості авторської свідомості обох митців.

Посідаючи чільне місце в шерезі ідеологів України, Юрій Липа активно розробляв власну історико-теоретичну

концепцію національної ідеї, відчутно розширюючи «наш світ» Д. Донцова, «територіальні принципи» В. Липинського, аргументовано приймаючи/заперечуючи численні погляди і думки сучасників щодо інтегрування «українського світу» від первнів державоутворення на теренах земель сучасної йому України. Невипадково У. Самчук в одному з листів до Юрія Липи (02. 03. 1934 р.) писав, що його статті є «велетенськими магнетами, які стягають розпорошені думки бажаючих думати людей до певної цілості і навіть системи» [40, с. 65]. В цьому сенсі на особливий статус претендує неодноразово згадувана «Всеукраїнська трилогія» Юрія Липи, що її справедливо називають «всеукраїнською новітньою політично-культурною євангелією» (Л. Биковський). Щоправда, оцінка державницької концепції Липи сприймалась неоднозначно його сучасниками. Так, Д. Донцов у співавторстві з антропологом Р. Єндиком і мистецтвознавцем М. Лагутенком гостро відповів на закиди автора «Призначення України» щодо відсутності «глибокої синтетичної думки» у поглядах на пасивність українців. В одному з чисел «Вісника» (1938, кн. 12) він розмістив колективну рецензію під промовистою назвою «Ненько-шароварницька геополітика» [80, с. 226].

Водночас маємо й інші оцінки. Улас Самчук, наприклад, стверджував, що Липі вдалося оминати «пустословія» про так зване «переродження» і «дух минулого», скерувавши погляд «у напрямі майбутнього». Відтак «з першого слова було видно автора «Призначення України» з його синтезою основних духовних течій нашої історії, від античності до наших

днів...» [61, с. 45]. На користь позиції У. Самчука, а відтак і аргументів самого Липи варто згадати про його ґрунтовну обізнаність із тогочасною загальноєвропейською ідеологічною та науковою думкою. Невипадково текст «Призначення України» рясніє прізвищами французьких (Моруа, Кудріє де Шасень), італійських (Бодреро, Фантіні, Маринетті), польських (Гжибовський), російських (Гурко-Княжин, Ростовцев, Затонський, Покровський, Марр), британських (Моран, Клерк) дослідників. Загалом концептуальний образ України-держави в геополітичній трилогії, в наукових розвідках та есе («Українська раса», «Українська доба»), а також пов'язані з ним тематичні домінанти художньої творчості (збірка «Суворість», тритомник новел «Нотатник», роман «Козаки в Московії») виступає в загальній філософсько-естетичній та ідеологічній доктрині Юрія Липи наскрізним і консолідуючим символом – фольклорно-романтизованим і, водночас, апіорним, свого роду моделлю подій із життя народу й самого автора.

Смислові глибини українськоцентричної концепції Юрія Липи органічно пов'язані з наскрізним пафосом пасіонарності народу, незнищених сил його духу, категоричного неприйняття теорії «пораженства», котру Є. Маланюк, як відомо, означив поняттям «малоросійство». Його викорінення можливе лише за умови плекання у собі таких якостей, як національне чуття (інстинкт), національні воля, національний розум. Г. Клочек у своїй студії про Євгена Маланюка та сьогодення до цієї тріади додає ще «ідейний порив», що,

власне, за суттю близьке до поняття «пасіонарність». При цьому він коментує епіграф В. Липинського до «Книги спостережень» Є. Маланюка, який «звертаючись до діячів епохи першої спроби утворити державність, буквально наказував, як діяти, організовуючи людей на державотворчі діяння» [19, с. 179]. Липа належав до тих перших «державників», до кого звертався відомий ідеолог українського націоналізму і який мав до Липи особливе ставлення. Так, в одному з листів до адресата (від 21. XI. 1925 р.) В. Липинський писав: «Дорогий пане! [...] В цьому рідкому у нас такті бачу Вашу глибоку ідейність та щирю любов до України [...]. Хай Бог милосердний дає Вам сили, мій Дорогий Юначе, зберегти на ціле життя оці найцінніші прикмети...» [40, с. 63].

Юрій Липа не тільки зберіг «ці дорогоцінні прикмети», але й узяв їх за життєву програму, реалізував і в художній творчості, освяченій національно-патріотичною ідеєю, спрямованою на підняття національної свідомості українського народу. Високоякісне ж мистецтво слова, поруч із «солідним умінням свого ремесла», в його баченні було невіддільним від рідної культури, бо найповнішим її «провідником» він однозначно вважав «любов до батьківщини» [31]. Пасіонарна енергетика слова письменника виразно прочитується в його художній творчості на рівні широкого спектру націєбудівної проблематики, на противагу національній слабкості (державність України, боротьба за волю, призначення митця тощо), мотивів жертовної смерті «з іменем Великої Держави на устах» та «зростання людини в нашій народі».

Концепція України-держави Юрія Липи, реалізована есеїстикою та художньою творчістю, перейнята почуттями поваги до своєї нації, гордості за неї. Звідси «іконографічні, повні надземного сяйва» (А. Стебельська) ліричні герої його поезії (наприклад, «яснозбройний Юрій» із збірки «Суворість»). В подібному ореолі, зокрема, в душі активного романтизму постає й типаж прози письменника, в якому втілено «кращі риси свідомого українця, котрий у своїх вчинках керується не сліпою стихійною силою інстинктів, а силою переконань» [46, с. 101].

Юрій Липа заперечував різного роду «пораженські» теорії, категорично відкидаючи психологію «нежчевартості» українства. Разом із поколінням «літературного ренесансу на вигнанні» він формував Україну в Європі як «окрему психологічну область» (О. Ольжич). При цьому надавав істотного значення примату окремої особистості як «конструкту раси» («Бій за українську літературу») в національному єднанні. Герої-персонажі його художніх творів як потенційні пасіонарії своїм призначенням вважають збереження й розвиток вітальної сили народу. Так, у трикнижжі новел «Нотатник», відзначеній нагородою Товариства письменників і журналістів імені Івана Франка, автор змальовує когорту яскравих представників національно-визвольних змагань, учасником яких він був сам. У кожному з героїв (повстанський ватажок Рубан, поручик гайдамацької сотні Гринів, поручник Шульга, коваль Супрун, гімназист Миколка) закладено ідею звитяги, «Духа, який формує націю». Це сильні особистості, готові стати на прю в боротьбі за свою державу.

Еміграція, втрата державності, ідеологічні й політичні протиріччя в українському середовищі відчутно загострили й підсилили важливість для Липи націєтворчих ідей. Він дедалі активніше проникає у психологію українського характеру, аналізує чин окремої особистості в екстремальних для Батьківщини ситуаціях, як, наприклад, у новелах «Табор» (присвячена воякам УНР і творчій інтелігенції у польських інтернованих таборах), «Гадючки» (українська еміграція в Чехо-Словаччині та проблема вибору). Не маючи титулів і звань, герої Липиних новел, усвідомлюючи себе органічною частиною народу, у своїй безстрашності й безкомпромісності врешті-решт виростають у пасіонаріїв, «достойних скульптурних п'єдесталів». Н. Лисенко зауважує, що їх характер у багатьох моментах відображає «автобіографічні риси самого письменника. Він сфокусував свою увагу на вдачі людей мужніх та розумних у прийнятті відповідних рішень, наполегливих у досягненні поставленої мети, винахідливих при уникненні небезпеки, цілеспрямованих заради ідеї незалежності і соборності України» [41, с. 76]. Такими є й герої роману «Козаки в Московії», які «в пошуках свого «призначення» проходять усі кола «московського пекла» [45, с. 145].

Значний масив і прози, й лірики Юрія Липи, що репрезентує пасіонарну особистість, присвячений рефлексії смерті, переакцентуванню цінності власного життя на вищу мету, призначену Творцем: «...*Господь / Утверджує й провадить і ми чиним*» [38, с. 202]. Усвідомлення призначення митця й призначення свого народу визначив мотив месіанізму в пое-

тичній творчості Липи. Ю. Ковалів з цього приводу виявляє відгомін у його віршах європейської (Й.-Г.Фіхте, А. Товяньський, А. Міцкевич) традиції, української в тім числі (М. Костомаров). Апелюючи до цієї традиції, поет надавав їй українського змісту через Слово, у якому вбачав божественне покликання («*Ми ж є Божим валом!*»), а «звичний національний хронотоп, підпорядковував категорії величного (цикли «Війна», «Ненависть», в яких репрезентовано героїчна і трагічна постать гетьмана Івана Мазепи), зміщував свої просторово-часові координати до вертикального виміру» [50, с. 47]:

*Націє, народжена з огня,
Ось прийшов твій Юрій, мов воскрес,
Стримує могутнього коня,
Простягає руки до небес* [38, с. 84].

Усвідомлення високої місії митця, його обраності, що репрезентує пасіонарність особистості самого Юрія Липи, пов'язується в його творчості з вищими силами: «*Нам Твій наказ у серці мати, / З ним жити, йти і здобувати*» [38, с. 205]. Ця його духовна енергія та громадянська снага скерована в шире прагнення «утвердити віру в Божу прихильність до українців, тому не раз згадував слова апостола Андрія – учня Христа – про те, що “на цих горах возсіяєт Благодать Божія”, вважав їх “живою історіософічною традицією України»» [54, с. 147]. Ідеї богоцентричності світу об'єктивно загострились у драматичних колізіях виборювання нацією (і теренної України, й екзилу) державності. Бачення шляху національного поступу як духовного розвитку, дороги до Бога

стає іманентною ознакою світовідчуття митця, визначаючи й лейтмотиви творчості, переводячи тексти у метафізичну площину [77]. Його поетичне слово наснажується духовною енергетикою, наскрізним пафосом «великої тріади»: «Бог, нація і чин» [1, с. 212]. А. Стебельська у своїх спогадах про письменника писала, що він вирізнявся з-поміж багатьох сучасників тим, що в його розумінні «нація і Бог» були нерозривно пов'язані, творячи єдине «органічне вірую» [80, с. 213]. Апелюючи до Всевишнього, поет мав на увазі передовсім «проблеми своєї багатостраждальної нації, а звертаючись до Нації (у нього це слово графічно завжди відтворено з великої літери. – Г. Р.), підрозумівав наявність провіденційних сил, чию підтримку необхідно, на його думку, активізувати, щоб досягти мети» [54, с. 148]: «*Нас, неназваних, мовчазних, Господь / Утверджує й провадить і ми чиним*» [38, с. 202]. Він апологетизує чин і волю до боротьби – як критерій і мірило моральності, як найближчу мету – власну й усезагальну: «*Близький Чин, –/ Гряде у душах, повен “бути*» [38, с. 132]. Національно-визвольні мотиви високої експресії («*Ми – Нація! Злились усі хорали, / Ми – Нація...*») та возведеної до абсолюту героїки чину («*Ім'я будуччини – чин...*») в метафізичному вимірі розгортаються в універсальні смисли буття. Відтак свою пасіонарну енергетику як «молитовні сурми» ліричний герой поезії Липи скеровує до тих, «*Хто держить дві чаші повні / Всесвіту всього*» [38, с. 266]. Триєдиність його універсалізму виражається на всіх змістово-формальних рівнях тексту в єдності національного, загальнолюдського,

духового. Ця інтенція реалізується у «намаганні досягнути можливості творчої та вольової активності людини (нації), що навіть у межовій ситуації мала би спрямовуватись до Бога як до універсального сенсу буття («Будуччина – у Бога...») [77]. Це свого роду «проростання земної душі до Бога та високого чину Служіння. Його найбільший чин – це чин Поета-посланця, через якого діє слово» [48, с. 101].

У неодноразово згадуваній монументальній праці «Призначення України» Юрій Липа однозначно стверджує, що відчувати своє «Я», свою родину, цілий рід, весь народ є «Божеським законом – найвищим» [34]. Це той Дух, що дає людині «владу пізнання, робить її здатною до рішень і дій. Людина виходить за межі самої себе у пізнанні, має візії майбутнього і проектує реальність довкола себе» [76, с. 17]. Про вроджену духовну енергетику та особливий дар Юрія Липи впливати на оточення згадують очевидці. В одному з листів член уряду УНР, письменник Ілько Гаврилук з Буковини (17. 06. 1924) писав до адресата: «...Вас Господь нагородив талантом – оберніть його на користь нашої стражденної Вітчизни, нашого замученого народу. В вас міцний, молодий гарний дух» [40, с. 64]. І це був дух «толеранції, взаємоповаги, роздумів над долею української держави, нації» [40, с. 63].

Одну з ключових властивостей особистості Юрія Липи як пасіонарія визначила готовність чинити жертву на шляху втілення вищих духовних ідей, а заради цієї місії свідомо покласти на вітар України власне земне життя. Це була стратегія – і політична, й творча – тих патріотичних сил

української еміграції міжвоєнної доби, яких іменують «вибранцями долі, в чиїх серцях запалала “пожежа пригасла”, які готові були відгукнутись “на перший кличний дзвін, щоб іти назустріч призначенню”» [80, с. 12]. Подібна естетична концепція й етика буття ілюструє філософські ідеї відомої праці В. Франкла «Людина в пошуках смислу»: «Перед лицем смерті – як абсолютного та неминучого кінця, що чекає на нас у майбутньому, і як межі наших можливостей – ми зобов’язані максимально використати відведений нам час життя, ми не маємо права зволікати жодною можливістю, сума яких у результаті робить наше життя дійсно наповненим смислу» [69, с. 192]. Юрій Липа належав саме до таких особистостей, для яких характерне «шляхетне відношення до всього живого на землі, адорація всього одуховленого призвела до того, чого прагне кожна людина: почуття спокою в душі, почуття виконаного обов’язку. І такі люди щасливі. Смерть для них – не ворог. Бо зміст їх життя – сильніший від смерті» [1, с. 214]. Вітальна сила екзистенції пасіонарія спроможна в кожному разі бачити сумірність життя і смерті («немає смерті – скрізь витає Життя»), нівелювати глибокий між ними вододіл:

*Хоч я умер, беззвучні сі рядки
Хай сповнять зміст могутній, многоцвітний,
Що з ним життя моє вливається в твоє... [38, с. 207].*

За свідченнями сучасників, Липа в житті ніс «на своїм прапорі слова: «Мemento морі» (“пам’ятай про смерть”). Ці слова він написав у своїй кімнаті (помешкання в Яворові).

Висіли вони, мов килим на стіні, нагадували йому, людині, повній життєвої снаги і темпераменту, що час не стоїть, що треба спішитись, аби виконати тут, “у гостях” на землі, своє призначення» [1 с. 212]. У слові й чині він презентується «свідомим свого призначення, покірним йому, віддаючим всеціло себе самого на сповнення його» [76, с. 7]. Для нього «усвідомлення власного життя як вищого чину, служби чи наймитства у Бога – це усвідомлення, насамперед, власної жертвовності» [47, с. 107]. Він декларував відсутність страху перед смертю в ім'я високої мети («велика ціль – річ більша від людини»): «Усе відкинуть. Слухати лиш волі, / Що смерти тінь щодня в зусиллях кличе...» [38, с. 198].

Лейтмотив смерті у віршах Юрія Липи виступає знаком самоствердження особистості, наближення до істинного буття в божественній першосутності, достеменної віри «в путь свою, і крок, і час». У наснажених пасіонарною енергетикою віршах поета смерть в ім'я осмисленого земного життя піднімає ліричного героя на вищий щабель духовного буття всього народу. Вибудовуючи градаційно риторичними питаннями підтекстові смисли, він, водночас, подає прозору відповідь щодо сенсу жертвовності:

За що боротись, у чому великість народу?

Може, за це умирать, за будівлі в мрамурі?

Може, за танці й пісні, чи зручні мальовила?

Мудрі системи до праці, чи марші струнки? [38, с. 210].

Усвідомлена жертвовність осмислюється й потрактовується Липою завперш як місце «вищої духовної дії» (Гегель),

сакральної ініціації, гідний вчинок людини, котра нівелює й заперечує смерть заради високої мети як знак власного земного кінця. Так, у статті «Сучасність і культура» з цього приводу він міркував: «Що з того, що впав діяч культури? Він додав свою малу суму до великої суми зусиль. Смутно, що перестав жити письменник, чи політик, чи науковець, але слава Богу, що те, що в нім було, дісталось до великого підрахунку, до культури. Важкі умовини творчості під час історичних бур, але справжня творчість не зупиняється» [31, с. 313]. У такий спосіб автор статті солідаризується з В. Франклом, вважаючи офірну смерть «сенсом життя» [69, с. 197].

Для пасіонарної особистості імпульс життя перевищує інстинкт самозбереження, надто коли йдеться про усвідомлення свого призначення. Саможертвна смерть дає людині можливість закріпитися в історичній пам'яті народу, заволодіти на певний час його почуттями та емоціями. Завдяки передбачуваній смерті людина спроможна чітко зрозуміти свою життєву місію. Особлива роль тут належить усвідомленій офірі, що употужнює здатність до самореалізації. Усвідомлена й виважена готовність офірувати життя втілюється поетом у мотиві «гарячої» смерті – «смерті як вчинку» (Ф. Ніцше). «Широкий спектр філософських мотивів, пов'язаних зі смертю в ліриці Ю. Липи, позбавленій фатального змісту, – зауважує Ю. Ковалів, – розкриває кожній людині “секрет” її індивідуальності» [21, с. 85]. Цікавий щодо цього факт із дитинства письменника. У листі до подружжя Грінченків, серед інших новин про сина, батько розповів, як

хлопчик після прочитання повісті Івана Франка, вражений смертю Захара Беркута, захоплено мовив: «Ах, як він умирав. От якби так кожний умирав...» [24, с. 22].

Уже в зрілому віці Липі неодноразово доводилось зазирати у вічі небезпеці. Для нього не існувало іншої смерті, ніж героїчна, інакше вона в його розумінні втрачала сенс, перетворюючись на «лиховісний Данс макабр, засвідчуючи тлінність людського тіла» [50, с. 46]. Жертовна смерть на шляху для ліричного героя визначала формулу чину, шлях увиходження до вищих сфер. Цей ідейний порив наскрізно проходить його збірках «Суворість» та «Вірую». Наведемо одну з багатьох можливих ілюстрацій – фрагмент вірша «Шпіцрута»:

*І ще тепер приобіцяй мені, Боже,
Що зробиш з моєї душі
По смерті
справедливую
Шпіцруту!* [38, с. 138].

У своїх ліричних рефлексіях Юрій Липа на рівні мотивного спектру часто демонструє особисті запитання високої смерті, апологетизуючи її як подвиг-самопожертву. Тож, цілком закономірними є постійні апеляції до смерті («Обівіться в червоній імлі життя, / Ви, прегарні блискавки смерти...»), що характеризують пасіонарну особистість як таку (згадати б, наприклад, Стусове «Здрастуй же, здрастуй же, смерте моя!»). Готовність, до певної міри й налаштованість alter ego поета прийняти смерть, пояснюється не стільки психобіографічною перспективою, скільки його поривом до здійснення

високої мети. Важить тут, імовірно, героїко-жертвна домі-
нанта як наріжна грань характеру пасіонарія. Рефлексія
смерті сприймається їй, відповідно, трактується Липою як
самототожність, як воля до чину. Його творча уява формує
глибинне екзистенційне передбачення близького завершення
земного шляху, яке видається йому запорукою світлих
профетичних візій щодо майбутнього нації:

*Там, де сталася смерть, – там станем,
Там, де слово криваве «Слава!», –
Нерухомих табором станем,
У польоті затримані станем,
Щоб ісповнитись – вами! [38, с. 204].*

Юрій Липа передбачив свій трагічний кінець (біогра-
фічні джерела свідчать і про знаковий сон у дитинстві, й про
природну здатність прозирати майбутнє). Його свідомий
крок назустріч власній смерті, був, власне, відповіддю на
містичний поклик долі. І це не просто художнє вирішення
теми, а реальний факт біографії. З відомих сьогодні матеріа-
лів дізнаємось про обставини останнього року життя Юрія
Липи, що обірвалось дуже трагічно. 1943 року після ульти-
матуму Народових Сил Збройових Польщі («Або виїдеш
негайно, або загинеш») він із родиною (дружиною та двома
маленькими доньками) покинули Польщу і замешкали в Яво-
рові. Вдень працював повітовим лікарем, а ночами писав
художні твори, статті. «Мав доктор і пацієнтів, про яких знав
тільки він і той, хто по нього приїжджав вечорами. За дору-
ченням проводу УПА біля нього цілодобово перебували

санітар-охоронець Федір Ненека, який залишався біля родини, поки доктор був на виїзді, та медсестра-зв'язкова Ольга Грядова, яка часто ходила з ним до повстанців уночі і вдень, у будь-яку погоду» [65, с. 113].

1944 рік став для Юрія Липи фатальним. Загони окупаційного НКВС здійснювали на теренах завойованої Західної України «чистку», «себто знищення свідомої української інтелігенції» [40, с. 63]. Друзі настійно радили Липі виїхати на Захід, розуміючи про небезпеку, котра Дамокловим мечем нависала над ним і родиною. Такі «гріхи», як еміграція, «ворожий український націоналізм», допомога УПА, радянські органи не прощали. Усвідомлене рішення «лишитися зі своїм народом, зі своїми хворими на своїй землі» стало вирішальним у його трагічній долі. 19 серпня, на свято Спаса, четверо «червоних» офіцерів з домашнього обійстя (хутір Іваники на Яворівщині) забрали Липу, давши дружині «честное слово советского офицера», що їм потрібна його допомога як лікаря і що за кілька годин він повернеться. До сьогодні існують різні версії щодо обставин трагічної смерті Юрія Липи. 21 серпня вдосвіта дружина після тривалих розшуків знайшла страшенно скалічене тіло чоловіка, недбало присипане будівельним сміттям у Шутовій [...] Через рік наказом Головного військового штабу УПА № 3/45 від 10. 10. 1945 р. Юрію Липі посмертно присвоєно звання полковника УПА з 21 серпня 1944 р. [65, с. 118]. Так пішов із життя той, «що вчив молодь жити, вказував їй шляхи, що розкривав блискучі візії призначення України [...], що вів пером бій за

українську літературу [...], що окреслював українську добу і кликав українську расу йти несхибними шляхами до мети [...] що вслухався в могутній марш української нації – він кров'ю заплатив за свою і нашу віру» [80, с. 350].

Істинна, діяльна любов до свого народу для Юрія Липи – поета, людини, політика, громадського діяча – жила пасіонарну енергетику його слова, його чину, аж до одержимої офіри власного життя. Особистим прикладом він довів, що «найвищою жертвою, яку може принести людина, є добровільна жертва з любові, з відчуття виконання своєї місії. З цієї точки зору почуття жертвування пов'язується з акумуляцією священного. Жертвувати – значить бути у повній відповідності з волею Бога, оскільки духовна воля людини і божественна воля – єдині. Жертвувати – це приймати неминучість» [47, с. 116]. Ця жертвоність, супроводжувана чистим сумлінням, відчуттям посланництва й готовністю гинути на шляху виконання вищого обов'язку, для українського митця-пасіонарія завжди була й залишається проблемою індивідуального чину та індивідуальної волі. Йдеться ж бо про узгодженість особистого життя із сповідуваними ідеалами та переконаннями, а також про ту високу ціну, якою доводиться заплатити за досягнуту узгодженість.

Юрій Липа розпочав свою активну діяльність і художню творчість як представник «покоління приречених», тих, «хто з відвагою і незламністю вступив у бій за волю і незалежність» [3, с. 4]. «Життя цих синів своєї раси є завжди в небезпеці [...]. Їм заглядає в очі смерть, і вони вміють гинути.

Цей інтелектуалізм зв'язаний з українською кров'ю і обагренний українською кров'ю в боротьбі» [33, с. 20]. Особиста страдницька смерть для Липи була свого роду духовним проривом на шляху до національного самоусвідомлення та сповнення земного призначення: *«Жаден крик не пропав в порожнечі, / Жаден зойк – Україно...»* [38, с. 204]. Відтак, розуміючи наслідки вибору, пасіонарій усе ж обирає особисту офіру, будучи переконаним, що, чим *«більша за народ свій жертва / Скоріше прийде час побідний...»* (І. Огієнко).

Акумулювавши пасіонарну енергію народу її потенційних носіїв, Юрій Липа своїми вольовими зусиллями, високою активністю, пристрасною працею в царині вирішення державотворчих проблем українства зумів довести, що поза національним ґрунтом не може бути мови не лише про культуру, але й про духовність загалом, що *«людина входить у людство через національну індивідуальність»* [5, с. 155]. Перед нами – Великий Українець, полум'яний пасіонарій національної ідеї, котрий *«запропонував своєму народові власний варіант відповіді на вічні питання: ЯКИМ Є СВІТ НАВКОЛО НАС? ХТО МИ У ЦЬОМУ СВІТІ? І закликав: ПІЗНАВШИ СЕБЕ, СТАВАТИ СОБОЮ!»* [65, с. 118].

Сьогодні очевидно, що ретельне прочитання та всебічне осмислення життєпису пасіонарійів української духовності, до реєстру яких чільно вписано ім'я Юрія Липи, викликає загострений інтерес не тільки у зв'язку з літера-

турознавчою проблемою ширшого й ґрунтовнішого вивчення означеного ракурсу національної культури, але й із практичною потребою зняти ті суперечності, котрі стоять на заваді українству «збутися в народ» (І. Драч). Уся багатогранна діяльність Юрія Липи довела правомірність відомого імперативу І. Франка: «Щире, гаряче почуття свого людського і національного обов'язку, щиру, гарячу готовність до праці і жертви, щоб бути тим, що цивілізована людськість називає живим національним почуттям і без чого нема нації, нема цивілізації, нема справжніх ідеалів» [70, с. 696].

Має цілковиту рацію Президент благодійного фонду «Призначення» імені Юрія Липи Г. Шипка, наголошуючи, що пізнавати Юрія Липу означає «пізнавати себе, усвідомлювати своє вище, Боже призначення на землі, звільнитись від страху, від залежності від інших і від обставин, від комплексу меншовартості, це вірити в себе, в своє призначення, в правоту своїх вчинків і дій, спрямованих для служіння ідеї, своєму народові» [75]. І, мабуть, «самим Провидінням було вже так визначено, що Юрію доведеться прожити небуденне і значиме життя» [3, с. 3] – життя пасіонарія, провідника нації, здатного вказати своєму народові шлях до свободи, до високого Духу, «сповнить зміст могутній, многоцвітний», переконати, що тільки національна еліта, одухотворена пасіонарністю, «висмикне» Україну з рабських ланцюгів, об'єднає націю в єдине ціле, збереже нашу традицію і самобутність у світі. Бо, згідно із законом теорії пасіонарності, через залучення етносу до чужих цінностей або входження в

чужий етнос люди відмовляються від власної етнічної домінанти і змінюють систему цінностей. Можливо, коли переконаємося у тому, що кращий учитель – це історія, ми збагнемо природу української пасіонарності і зрозуміємо, як треба виявляти її у сучасному суспільному житті [55]. І «святий обов'язок учених, учителів, просвітян, всієї національно свідомої інтелігенції, – наголошував свого часу Іван Огієнко, – продовжити цю працю так чесно й достойно, як виконували її наші небайдужі попередники» [51, с. 32].

Юрію Липі в цій когорті належить осібне місце. Його життєвий і творчий шлях *«був немовби наперед визначений і вивершений – від променистого дитинства до мученицького кінця. Хто і для чого це вчинив? Чому стався саме тоді такий потужний вибух духовності? Що має підказати нам, сьогоднішнім, ця доля, творчість – незвичайна Липина енергетика? Відповідей може бути кілька, про одне ясно [...] без втручання вищих сил тут не обійшлося [...]. Ті, хто наказав його зліквідувати, розраховували на те, що з понівеченим його тілом зникне і його непогамовний дух. І тут вони прорахувалися. Бо заряд такої духовної потуги, хоч як його закопуй, рано чи пізно вибухне. Сила і велич українського духу, явлені в особистості Юрія Липи, безслідно минути не могли»* [73, с. 147; с. 154]. Потужна пасіонарна енергетика його Слова і Чину нам украй необхідна для усвідомлення себе незалежним, високоінтелектуальним народом із власною виразною національною ідентичністю.

Як і в добу національно-визвольних змагань за життя Юрія Липи, українське драматичне сьогодення, пов'язане, насамперед, із російською агресією на Сході, ставить на кон сучасності найголовнішу нашу проблему – збереження державності. Відтак, як і тоді, гостро резонує пропагована ним ідея сильної України, його філософія чину та настанова на формування нового типу пасіонарія – вольової, цілеспрямованої, інтелектуально розвиненої особистості, здатної до «відпорності» будь-якому злу, готової реалізувати настанову «спалитися в безупиннім огні», відповісти на імперативи, Липи, пристрасно виражені його «Молитвою»-заповітом: «...щоб руки наші учились усіх способів боротьби, щоб уми наші пізнали всі науки, а воля наша знищила всіх противників!» [37, с. 342].

У своїй останній книзі «геополітичної трилогії» «Розподіл Росії», використавши для переконливості праці авторитетних російських філософів, культурологів та істориків (М. Бердяєва, Д. Мережковського, В. Розанова, В. Соловйова та ін.), український мислитель обґрунтував імперсько-геополітичну ворожість Росії до інших народів, виявив ті глибокі суперечності «між національною органічністю та імперською захланністю», «між Заходом і Сходом як цивілізаціями», що роблять її стабільно загрозливою для світу [35]. Тому основний посил статті «Апостол новітнього українства» Л. Биковського, в якій він акцентує знакову епохальність Юрія Липи в історії української політичної думки, адресований сучасній нації, як, власне, й пасіонарна енергетика

його Слова і Чину загалом: «Тепер, коли боротьба з окупантом України переходить у нову, здається, не менш ніж досі, гостро-затяжну фазу, коли український нарід напружує всі свої зусилля, в Краю та за кордоном, у кривавих та дипломатичних змаганнях за долю Батьківщини, відчувається потреба підсилити чин ще й духовною зброєю. Кожний українець (українка) повинен бути не тільки озброєний, але й свідомий своїх національно-суспільних завдань. Окрім любови до Рідного Краю, він повинен мати також у своїй душі ясний образ тої майбутньої України, що за неї кладе своє життя. Він повинен виробити собі Новітній Всеукраїнський світогляд, а цього він зможе найкраще досягнути, перечитуючи передовсім раз у раз вище згадану – “Євангелію Новітнього Українства” д-ра Юрія Липи!» [8, с. 323].

«Як лікар за фахом він лікував різні тілесні хвороби [...]. А як лікар душі, оволодівши методом європеїзму, західності, лікував такі хвороби української ментальності, як комплекс меншовартості, котрий виховували в українців упродовж віків сусіди-окупанти, хуторянство, малоросійщина чи, за висловом великого Франка, такі, як “бути тяглом, гноєм у поїздах їх бистроїзних”» [1, с. 188]. Будучи європейцем-гуманістом, оприявнивши «стиль Гете, Канта, Леонардо, Баха» (Ю. Косач), Липа завдяки «своїй «незвичайній енергетиці» (Л. Череватенко) зумів піднести власну індивідуальність, українську ментальність, духовну культуру до висоти людства. Проте його європеїзм – це не що інше, як «метода, засоби, шукання свого я, але українство – як мета»

[80, с. 345]. Як і все одержиме національним поривом покоління «трагічних оптимістів» (Д. Донцов), Юрій Липа «наснажив власне життя і власну творчість енергією “чину” – дії під знаком високої мети» [44, с. 31]. І коли сьогодні нація знову опинилася в ситуації загрозливих викликів – внутрішніх і зовнішніх, украй важливим є звернення до націєбудівної традиції українства в особі полум'яного пасіонарія України Юрія Липи – «борця за її духовне, національне і соціально-політичне визволення, захисника свободи, прав і людської гідності цивілізованої людини, “світильника неугасимого” нашої національної свідомости» [1, с. 190]. Відтак нинішня лекція – свідчення справедливого пошанування «повного запалу до праці й життя» (М. Липа-Гуменецька), «сильного духом і чином» (С. Генік) Великого Українця, до якого цілком справедливо можна стосувати промовистий вислів Івана Франка про автора безсмертної «Енеїди» – «І огник, ним засвічений, на згас, а розгорівсь, щоб всіх нас ogrівати...».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Апостол новітнього українства: спогади про Юрія Липу / упоряд. П. і Ю. Кіндратовичі. Львів : Каменяр, 2000. 239 с.
2. Баган О. Геополітична стратегія українського націоналізму в міжвоєнну добу. URL: <http://dontsov-nic.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=43> (дата звернення: 18.08.2020).
3. Баган О. Юрій Липа : Людина і мислитель. Київ : Видання Конгресу Українських Націоналістів, 1994. 39 с.
4. Башляр Г. Фрагменти поетики Вогню / пер. з фр. Р. Мардер. Харків : Фоліо, 2004. 144 с.
5. Бердяєв М. Національність і людство. *Сучасність*. 1993. № 1. С. 154–157.
6. Гумилев Л. Етногенез і біосфера Землі. Москва : Айрис-Пресс, 2013. 637 с.
7. Державин В. Національна література як мистецтво: мистецька мета і метода національної літератури. *Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.* : у 4 кн. Київ : Рось, 1994. Кн. 3. С. 597–608.
8. Десяті липівські читання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24–25 верес. 2020 р.) / ред.-упоряд. С. Кучеренко. Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2020. 208 с.
9. Доманська О. Пасіонарність і національна свідомість: до критики окремих положень концепції Л. Гумільова. URL : [file:///D:/User/Downloads/apmpmn_2015_7_19 pdf](file:///D:/User/Downloads/apmpmn_2015_7_19_pdf) (дата звернення: 29. 07. 2020).

10. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій. Дух нашої давнини. Київ : МАУП, 2005. 568 с.
11. Донцов Д. Дві літератури нашої доби. Львів : Просвіта, 1991. 295 с.
12. Завальнюк О. Кам'янець-Подільський державний український університет в житті Івана та Юрія Лип (1919-1920 рр.). *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : П. Потапов, 2010. Вип. 21. С. 3–6.
13. Зими́на І. Діагностика пасионарності личности с точки зрення психоанализа. *Вестник психоанализа*. 2010. № 1. С. 23–27.
14. Іванишин П. Критика і метакритика як осмислення літературності : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
15. Іванишин П. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко : монографія. Київ : Академвидав, 2008. 392 с.
16. Іванова Я. В. Сутність пасіонарності як властивості особистості. *Психологія і суспільство*. 2016. № 3. С. 115–121.
17. Ільницький М. Не зрікатися своєї душі (Концепція України в творчості Юрія Липи). *Дивослово*. 1994. № 4. С. 3–8.
18. Клочек Г. Євген Маланюк : «Проза» поета. Київ : Український пріоритет, 2019. 264 с.
19. Ковалів Ю. Д. Донцов і формування негнугного українця». URL: <http://kmoun.info/2019/08/29/d-dontsov-i->

- formuvannya-nevgnutogo-ukrayintsya/ pdf (дата звернення 19. 08. 2020).
20. Ковалів Ю. Юрій Липа. *Слово і час*. 2019. № 5. С. 82–89.
 21. Копилов С., Завальнюк О. Першопроходець: Іван Огієнко – освітянин, будівничий, ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету: *відкрита лекція (прочитана 21 верес. 2018 р. в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка)*. Кам'янець-Подільський : Друк. «Рута», 2018. 60 с. (Із циклу щорічних лекцій пам'яті Івана Огієнка).
 22. Коцюбинська М. Мої обрії : в 2 т. Київ : Дух і літера, 2004. Т. 1. 336 с.
 23. Криса Б. Необароко Юрія Липи. *Антипролог* : зб. наук. пр., присвяч. 60-річчю чл.-кор. НАН України Миколи Сулими. Київ : СтилоС, 2007. С. 393–402.
 24. Кучеренко С. «З мого духа печаттю ти підеш у мандрівку століть» (Юрій Липа про Івана Франка). *Восьмі липівські читання* : матеріали Всеукр. наук. конф. Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2017. С. 21–29.
 25. Кучеренко С. Внесок діаспори в бібліографічне забезпечення липознавства. *Наук. записки нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія: *Історичні науки*. Острог, 2015. Вип. 23. С. 244–250.
 26. Кучеренко С. Іван та Юрій Липи у культурному та політичному житті України (наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст.). *Українська біографістика*. 2011. № 8. С. 248–263.

27. Кучеренко С. Кам'янець Столичний у біографії й творчості Юрія Липи. *Регіональна наук.-практ. конф. «Поділля в роки Української Центральної Ради»*, [14 черв. 2017 р.] / Кам'янець-Поділ. держ. іст. музей-заповідник, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Кам'янець-Поділ. міська орг. Нац. Спільки краєзнавців України. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 49–57.
28. Кучеренко С. Липознавство як полідисциплінарний напрям досліджень. *Українська біографістика*. 2015. № 12. С. 345–358.
29. Кучеренко С. Родинний архів нащадків Івана і Юрія Лип як місце пам'яті. URL: <http://jhpr.donnu.edu.ua/article/view/5126> (дата звернення: 13. 05. 2020).
30. Кушнір О. Виступи Юрія Липи в розрізі європейської та української публіцистики 1920-1940-х років. URL: <http://dms.onu.edu.ua/article/view/175444/175346> (дата звернення: 16. 06. 2020).
31. Липа Ю. Бій за українську літературу / упоряд. Л. Череватенко. Київ : Дніпро, 2004. 352 с.
32. Липа Ю. Геополітичні орієнтири нової України. Київ : [б.в.], 1999. 18 с.
33. Липа Ю. Нотатник : новели / упоряд. Л. Череватенко. Київ : Український світ, 2000. 296 с.
34. Липа Ю. Призначення України. Львів : Просвіта, 1992. 272 с.
35. Липа Ю. Розподіл Росії. Київ : Укр. видав. спілка, 2014. 176 с.

36. Липа Ю. Твори : в 10 т. Додатк. том : у 6 кн. Кн. 1 : «Три брати» Юрія Липи : біобібліогр. дослідження ; укл. С. Кучеренко. Львів : Каменяр, 2017. 300 с.
37. Липа Ю. Твори : в 10 т. Львів : Каменяр, 2006. Т. 2 : Нотатник : новели. 357 с.
38. Липа Ю. Твори : в 10 т. Львів : Каменяр, 2005. Т. 1 : Поезія. 543 с.
39. Липа Ю. Твори : в 10 т. Львів : Каменяр, 2012. Т. 4 : Бій за українську літературу. 277 с.
40. Липа-Гуменецька М. Юрій Липа – письменник, мислитель, лікар (Перегляд польських архівів). *Слово і час*. 1999. № 1. С. 63–66.
41. Лисенко Н. До проблеми характеру в новелістиці Юрія Липи. *Четверті липівські читання* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. Г. Дольник. Київ : Укр. видав. спілка ім. Ю. Липи, 2009. С. 69–78.
42. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 624 с.
43. Маланюк Є. Книга спостережень : статті про літературу. Київ : Дніпро, 1997. 430 с.
44. Мафтин Н. Енергетика чину як домінанта стильової палітри Євгена Маланюка. *Слово і час*. 2018. № 2. С. 31–35.
45. Мафтин Н. Західноукраїнська та еміграційна проза 20-30-х років ХХ століття: парадигма реконквісти : монографія. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-у ім. Василя Стефаника, 2008. 356 с.
46. Мафтин Н. У пошуках «GRAND» стилю: західно-

- українська та еміграційна проза міжвоєнного двадцятиліття. Івано-Франківськ : ЛІК, 2011. 336 с.
47. Мейзерська Т. Re-presence: відлуння Сходу в українській літературі ХХ ст. : зб. наук. статей. Одеса : Астропринт, 2009. 156 с.
48. Мейзерська Т. Езотерична проблематика поетичної збірки Ю. Липи «Вірую». *Треті Липівські читання* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Одеса : Друк, 2007. С. 99–107.
49. Набитович І. Поезія Михайла Драй-Хмари: Weltsmerz буття : відкрита лекція (*прочитана 22 жовт. 2019 р. в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка*). Кам'янець-Подільський : Друк “Рута”, 1919. 76 с. (Із циклу щорічних лекцій пам’яті Івана Огієнка).
50. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський : П. Потапов, 2010. Вип. 21. 196 с.
51. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Рідна мова / упоряд., авт. передм. та комент. М. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 2010. 436 с.
52. Огієнко І. Світлій пам’яті Івана Липи. *Кур’єр Кривбасу*. 1998. № 104. С. 124–134.
53. Погорєлова А. Публіцистичний дискурс у творчості Юрія Липи. *Восьмі липівські читання: пам’яті Івана та Юрія Лип* : матеріали Всеукр. наук. конф. Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2017. С. 139–144.
54. Просалова В. Феномен художнього профетизму у твор-

- чості празької поетичної школи. *Сучасний погляд на літературу* : наук. зб. пам'яті академіка Петра Хропка. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2004. Вип. 9. С. 143–152.
55. Процак Х. Пасіонарність як суспільна ознака: минуле і сучасне. URL: <https://protsak.livejournal.com/5452.html> (дата звернення: 12. 04. 2020).
56. Райбедюк Г. «Спалитися в безупиннім життю» : пасіонарна свідомість Юрія Липи. *Десяті липівські читання* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24–25 верес. 2020 р.) / ред.-упоряд. С. Кучеренко. Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2020. С. 129–133.
57. Райбедюк Г. Антропологічна складова художньо-філософської концепції письменника (на матеріалі творчості Ю. Липи та В. Стуса). *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 20. С. 33–38.
58. Райбедюк Г. Націєтворчий потенціал лірики Ю. Липи та поетів-дисидентів. *Четверті липівські читання пам'яті Івана та Юрія Лип* : матеріали Всеукр. наук. конф., 18–19 квіт. 2008. Київ : Укр. видав. спілка ім. Ю. Липи, 2009. С. 114–123.
59. Райбедюк Г. Поезія Юрія Липи: антропологічний вимір тексту. *Восьмі Липівські читання* : матеріали Всеукр. наук. конф. Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2017. С. 127–120.
60. Рарицький О. Партитури тексту і духу (художньо-документальна проза українських шістдесятників) : монографія. Київ : Смолоскип, 2016. 488 с.

61. Самчук У. На білому коні. Спогади. Львів : Червона калина, 1999. 229 с.
62. Соловей Е. Володимир Свідзінський: проблеми майбутньої наукової біографії : відкрита лекція (*прочитана 22 жовт. 2015 р. в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка*). Кам'янець-Подільський : Друк. "Рута", 2015. 48 с. (Із циклу щорічних лекцій пам'яті Івана Огієнка).
63. Сохацька Є. Іван Огієнко у зв'язках з Іваном та Юрієм Липами. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта* : наук. зб. Серія історична та філологічна. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2010. Вип. 7. С. 253–257.
64. Стамбол І. Іван Львович Липа в українському національному русі: лікар, письменник, тарасівець : монографія. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Одеса : Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2017. 296 с.
65. Стамбол І., Кучеренко С. Іван та Юрій Липи. Харків : Фоліо, 2016. 121 с.
66. Стамбол І. «Липівські читання» – новітній доробок одеської біографістики. *Записки історичного факультету / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова*. Одеса : ОНУ, 2011. Вип. 22. С. 313–326.
67. Стус В. Твори : у 6 т., 9 кн. Львів : Просвіта, 1994. Т. 4 : *Повісті та оповідання. Незакінчені твори. Сценарії. Літературна критика. Заяви, публіцистичні листи та звернення. З таборового зошита*. 544 с.

68. Тарнашинська Л. Василь Стус: художньо-екзистенційний вимір межової свідомості. *Слово і час*. 2016. № 3. С. 44–52.
69. Франкл В. Человек в поисках смысла : сборник ; пер. с англ. и нем. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.
70. Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах / редкол.: М. Жулинський (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 2006–2010. Т. 54 : Літературознавчі, фольклористичні, етнографічні та публіцистичні праці. 1896–1916 / ред. тому Є. Нахлік, 2010. 1216 с.
71. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіжи. *Франко І. Зібр. творів : у 5-ти т.* Київ : Наук. думка, 1986. Т. 45 : Філософські праці. С. 401–409.
72. Череватенко Л. «...І тим мечем нашим гострим утвердимось». *Липа Ю. Козаки в Московії. Роман із XVII століття*. 4-те вид. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2000. С. 3–11.
73. Череватенко Л. «Господь міцним мене створив і душу дав нерозділиму». *Дніпро*. 1991. № 4. С. 147–154.
74. Череватенко Л. «І встану я на дні нові». *Літературна Україна*. 2000. 7 груд.
75. Шипка Г. Юрій Липа – взірець виконаного призначення. URL: <http://www.asociacalk.org/yurij-lypa-vzirets-vykonanogo-pryznachennya> (дата звернення: 15. 08. 2020).
76. Шипка Г. Юрій Липа – пророк. Львів : Каменяр, 2014. 18 с.
77. Шишкова А. Метафізичний дискурс у творчості Юрія Липи : дис. ... канд. філол. наук / Кіровоград. держ. пед.

- ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2008. 221 с.
78. Шишкова А. Художня трансформація метафізичного мотиву смерті в поезії Ю. Липи. *Наук. вісн. Філологічні науки* : зб. наук. пр. Ч. 2. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка. С. 276–285.
79. Шості Липівські читання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 4–5. 05. 2012 р.) / БФ ім. Ю. Липи ; упоряд. Г. Дольник. Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2012. 168 с.
80. Юрій Липа: голос доби і приклад чину : зб. наук. пр. / ред. Т. Салига ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2001. 407 с.
81. Юрій Липа. Збірник статей і матеріалів, приурочених 100-літньому ювілею з дня народження Юрія Липи. Івано-Франківськ : Факел, 2000. 248 с.
82. Янчук О. Пороги вічності Юрія Липи. Одеса : УЧІ ім. Ю. Липи, 1998. 21 с.
83. Яременко В. Вартовий. *Липа Ю. Суворість : поезії, новели*. Київ : Укр. письменник, 2015. С. 5–23.

Науково-популярне видання

Галина Райбедюк

**«СПАЛИТИСЯ В
БЕЗУПИННІМ ЖИТТЮ...»:**

**ПАСІОНАРНА ЕНЕРГЕТИКА СЛОВА
І ЧИНУ ЮРІЯ ЛИПИ**

Загальна редакція ректора Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
професора Сергія Копилова

Автор ідеї відкритих лекцій,
відповідальний редактор Олег Рарицький

Підписано до друку 08.10.2020 р.

Формат 70x100/32.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 3,74.

Наклад 100 прим. Зам. 605.

Віддруковано ТОВ «Друкарня «Рута»
(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Коношенка, 1
тел. 0 38 494 22 50, drukruta@ukr.net